

СУЧАСНА УКРАЇНА

Орган української визвольної думки

Рік IV.

Мюнхен, 5. 12. 1954

Ціна 50 н. пф.

UKRAINE TODAY
Ukraine von heute
Ukraine d'aujourd'hui
Adress: «Sučasna Ukrajina»
München 2
Karlsplatz 8/III (Telefon: 56-667)
WESTERN GERMANY
Herausgeber: Wolodymyr Stachiw
Druck: "Logos",
München 8, Rosenheimerstr. 46 a.

Ч. 24 (101)

Москва тріумфує і страшить

Можновладці московського Кремля дуже пільно стежили за наслідками виборів до американського конгресу, що відбулися 2 листопада, бо від цих наслідків у Москві сподівалися деякої зміни загальних напрямках закордонної політики Вашингтону. Большевицьким вельможам в основному йшлося про те, чи американський державний департамент, а зокрема його шеф — Джон Фостер Даллес, буде далі притримуватися зовсім офіційно неуточненої концепції «політики визволення» та зв'язаної з цим політики «з становища сили», чи, навпаки, вашингтонські вуха сприйматимуть доброзичливо «коекзистенціальну» пропозиції сталінських «сопатників».

Пустивши у світ тезу про т. зв. «мирне співіснування» (коекзистенція аж від не означає «співживіття», як це помилково тлумачать деякі українські публіцисти на чужині, а звичайні собі «співіснування») двох різних політичних та соціальних систем, московські стратеги та знаменіті тактики на шахівниці міжнародного життя починають збирати своє живо, до того навіть досить задовільне живо. Велика частини т. зв. вільного світу нині майже запаморочені від «пуштіх коекзистенціалізму». Захід, а точніше висловившись, переважна частина західних обівателів, вдоволений, що знайшов для своєї політиці новий рецепт, бо рецепти про «примирення», «стремування», «віділчення» і про «політику із становища сили» показалися цілковито неуспішними. Західні бургери уважають, що «коекзистенція» — це стрептоміціна на хворобливі станинице світу.

Ще місяці тому московська «Правда» (від 5 листопада), пішучи про наслідки американських виборів, із великом задоволенням стверджувала, що «американські народні маси висловили своє не задоволення політикою урядових кіл США», що «республіканська партія не оправдала надії виборців» і т. д. Але найбільше задоволення висловила «Правда» з приводу виборчого провалу конгресмена Чарлза Керстена. Ця газета констатує:

«Член палати репрезентантів Керстен, автор горевісної поправки до т. зв. закону про взаємне запевнення безпеки, в наслідок якої конгрес асигнував 100 мільйонів доларів для ведення шпигунсько-підривної діяльності проти країн соціалістичного табору, був пропалений під час виборів у контрес у штаті Вісконсин».

В деяких європейських політичних колах переконані, що Керстен провалився в наслідок своєї політичної діяльності на користь поневолених російсько-большевицьким імперіалізмом народів. Зокрема таке переконання поширене серед німецьких біженців із колишніх східніх областей Німеччини.

Важко давати аналізу виборчої аритметики якоїсь виборчої округи штату Вісконсин і шукати причин такого чи іншого результату виборів. Але факт залишається фактом, що Москва уважає провал Керстена своїм успіхом.

Треба поставити відкрите питання: чи провал Керстена також означає кінець «Конгресової комісії для дослідження большевицької агресії» і чи всі протоколи свідчень перед цією комісією підуть тепер у звичайні архіви скринь?

*

Але Москві замало тріумфувати, вона погрожує і застрашує наставленого на «мирне співіснування» західного обіватаеля.

З великим відгомоном у світовій пресі зустрілася промова М. З. Сабурова, ви-голосана з приводу 37-річчя большевицького захоплення влади під час засідання «московського совета», в якому взяла участь уся большевицька знать. Сабуров — це один із заступників пре-

Не легіони, а повстанча армія

Наново порушені з нагоди свята зброй інж. Б. Підгайним в «Українському Самостійнику» проблема творення легіонів на еміграції (див. «УС» від 17. X.) найшла відгук у американській «Свободі» (від 28 жовтня), яка, нав'язуючи до згаданої статті інж. Підгайного, оспорює його основне твердження про недоцільність творення легіонів у випадку, якщо не є забезпечена самостійницька політична база.

«Можна здогадуватись, — між іншим, пише, як за стилем можна припустити, відомий редактор старого галицького «Діла», — що під політичною самостійницькою базою треба розуміти проголошення визнання української держави разом із творенням українського легіону. Досвід минулого каже скептично» ставиться до такої ультимативної передумови. Царська Росія, творчи чеський леґіон, ставила, очевидно, на розвал австро-угорської монархії — так само, як Австро-Угорія, даючи дозвіл на творення легіону УСС. Але Росія не проголосила тоді визнання чеської держави, ані не зробила цього Австрія».

Як приклад успішності легіонової концепції, ставить далі автор легіон Пілсудського, що «став фундаментом північної армії, будучи із існування польської держави носієм польської державницької думки, як був ним і легіон УСС для українців, хоч в австрійській армії і без визнання. Політична самостійницька база для польського легіону була дуже мізерна, коли Пілсудського були арештовані і посадили до магдебурзької фортеці».

Легіони не дали успіху

Отже, на гадку редактора «Свободи», саме успішність мала б рішати про правильність легіонової концепції. Однак цієї успішності по нашому боці не було. УСС почали відогравати певну політичну роль щойно тоді, коли справа вже і так була політично вирішена, і їхня роль не була більшою від тієї, яку відограли інші старшини і вояки австрійської армії української національності. Це ж воїни зорганізували і перевели державний переворот у Галичині, обсадивши державні будинки і перейнявши владу з рук австрійських урядовців.

В новіших часах політично неуспішною була для нас не тільки лівівія, але та-кож, хоч і не в такий трагічний спосіб, легіон, що маршував з німецькою армією пам'ятного 1939 року, про що загалом менше відомо, оскільки цей віділ заїшов тільки до Самбора і був скоро німцями розформованій. Політично неуспішні були теж ДУН-и (дружини українських націоналістів), що були створені при німецьких армійських з'єднаннях (в Кракові і Відні) без відома, а тим самим без будь-якого конструктивного плану з боку німецького уряду. Правда, багато вояків з усіх цих з'єднань

м'єра СССР, тобто Маленкова, і один із членів президії (тобто політбюро) КПСС.

На нашу думку, найважливіше місце яго промови звучить так:

«Деякі короткозорі політики в Західній Європі пропагують фальшиву тезу про те, що, мовляв, після ратифікації лондонських і паризьких домовленостей покращають шанси досягти погодження чотирьох великоріджа в німецькому питанні. Однак тільки наївні люди можуть вірити в таке твердження...»

Іншими словами, московські можновладці, знаючи «коекзистенціальну інфлюенсу» у світі, що найбезпечнішу післявоєнну гарячку, хочуть притиснути Захід прийняті московські рецепти «лікування», мовляв, всякі інші рецепти «світової хвороби не вилікують...»

В. П. С.

нань, головно з краківського ДУН-у, ввійшло описля в склад УПА.

Однак вони в кінцевім рахунку послужили українській справі не тому, що були в цих легіонах, але всупереч тому, що знаходилися в них. Так, учасники краківської групи («Нахтіль»), переважно націоналістів або їх симпатики, присвятилися восиному ділу і військово були вишколені ще далеко до постання згаданого легіону. Їхня участя у ньому, поза відвіженням військового знання, була радше завадою в їхній політично-визвольній роботі. Бо, сплутані шарами військової дисципліни, вони змогли вирватися з-під неї щойно тоді, коли без їхньої участі постали з'єднання УПА, в які вони ледве встигли вйті, ще заки гестапо не порозстрілювало їх за політичну ненадійність.

Але і успіх легіону Пілсудського проблематичний. Не тому, що його взагалі не було, але тому, що цей успіх не був заслугою самого легіону. В Німеччині одна фабрика сигарет марки «Салем» веде дуже дотепну рекламу під моттом: «Треба мати щастя і цигарку „Салем“». Це мотто ілюстроване цілою серією картин, на яких змальовано, коли саме людина має щастя і як їй тоді смакує «Салем». Наприклад: кіт, проковтанувши людину, викидає її цілою на беріг, і вона, щаслива, затягається цигаркою «Салем». Можна повірити, що вона дійсно смакує щасливцеві знаменито.

Засмакувало щастя і Пілсудському, що, як магдебурзький в'язень, уже був проковтнений німецьким «китом» — і несподівано опинився на волі, бо цей кіт смертельно по slab. Щастя його було подвійне, бо в агонії перебував теж російський «кіт», і Польща могла постати як держава, в чому легіон, очевидно, допоміг.

Сказане не поменшус проте значення ідеї візвольної боротьби Пілсудського, що й він зрештою здійснив, як відомо, також іншими способами. Але політично ставка його на одного ворога польського народу в боротьбі проти другого була так само фальшивіва, як фальшивою виявилася недавно противлежна ставка сучасного покоління поляків. Розрахунок на легіони без політичної самостійницької підбудови — це гра в лотерею, валютою якої є дорогоцінна власна кров, але зиск із якої йде з правила в кишеню власника лотереї.

Не рапуймо на неперевірену лояльність партнера

Автор із «Свободи» признає, що «зажади доброю базою для легіону є така заява держави, що дозволяє на творення легіону, яка відповідає його політичному ідеалові. Але скільки разів історія довела, що складані декларації й визнання були фікцією, а без попередніх декларацій і визнань можна було досягти від мудрого та лояльного партнера і під мудрому та зручному власному політичному проводові максимуму користи для своєї справи».

Відається, що з названих передумов, при існуванні яких, на думку автора, можна було заризикувати легіонами, з розрахунком на «мудрого і лояльного партнера». Де такого шановний автор бажати? В сьогоднішніх умовах підмурів, що складані декларації й визнання були фікцією, а без попередніх декларацій і визнань можна було досягти від мудрого та лояльного партнера і під мудрому та зручному власному політичному проводові максимуму користи для своєї справи».

Відається, що з названих передумов, при існуванні яких, на думку автора, можна було заризикувати легіонами, з розрахунком на «мудрого і лояльного партнера». Де такого шановний автор бажати? В сьогоднішніх умовах підмурів, що складані декларації й визнання були фікцією, а без попередніх декларацій і визнань можна було досягти від мудрого та лояльного партнера і під мудрому та зручному власному політичному проводові максимуму користи для своєї справи».

дитися під повною українською політичною контролею і, подруге, що вони будуть ужиті до боротьби на українській землі.

Редактор «Свободи» намагається посвому пояснити вжиті інж. Підгайним слово «політична самостійницька база», мовляв, «цією базою був світогляд всього вояцтва дивізії і всього її низького старшинства. Це не була фікція, бо і творці, і учасники дивізії відразу брати під уяву можливість перетворити дивізію в українське національне військо — за згодою або проти згоди німців, якщо тільки з'явиться до цього перша кон'юнктурна можливість».

Самостійницький світогляд, який незаперечно володів усіма українськими учасниками дивізії, це дійсно не фікція, але така настанова нашого автора дуже сильно зближує його до колись поборюваного ним романтичного підходу, мовляв, найважливіше мати «Україну в серці». В засаді це правда, але творці такого підходу, націоналісти, давно не вводяться тільки ним, бо в реалістичному світі самими настроями своєї мети не досягнемо. До цього треба нам на цих настроях побудованій, реальної, твердої, нашої сили, а цією силою ніколи не будуть українські військові з'єднання, що знаходяться під чужою командою. Вони стають насправді нашими — ми в цьому впродовж двох воєн уже встигли перевонятися — коли покидають чуже зверхнictво і стають під нашу політичну і військову команду.

«Мудрий і лояльний партнер» (якби такий знайшовся!) повинен зрештою знасти, що з мілітарного і політичного погляду на українські з'єднання можуть зробити найбільше, коли вони будуть вжиті в Україні. На кожному іншому чужинецькому фронті вони — звичайне гарматне м'ясо. На батьківщині вони — динаміт, якщо не багатократна атомова бомба. При іншім поставленні справи нам майже напевно застануться, як полякам під Монте Касіно, трагічні і непотрібні могили та «червоні маки» на них. А в Україні могили — ми це знаємо з закоріненого у нас культу політичної військової команди.

«Мудрий і лояльний партнер» (якби такий знайшовся!) повинен зрештою знасти, що з мілітарного і політичного погляду на українські з'єднання можуть зробити найбільше, коли вони будуть вжиті в Україні. На кожному іншому чужинецькому фронті вони — звичайне гарматне м'ясо. На батьківщині вони — д

Монтіні, архиєпископ робітників

«Ми, мешканці Міляну, вітасмо у вашій особі архиєпископа робітників», — такими словами зустрів один італійський духовник новопризначений архиєпископ Міляну Джованні Батіста Монтіні, який дотепер був заступником державного секретаря у Ватикані. Підвищення Монтіні в церковній ієрархії, яким є переважання ним важливого посту в Мілані, пов'язане з певними тенденціями політичного і внутрішньо-церковного характеру в самому Ватикані. Новий архиєпископ Монтіні належить до прогресивної течії в католицькій церкві, яка в останніх роках виявила багато ініціатив в напрямку зрозуміння і засвоєння сучасних соціальних і політичних розвиткових тенденцій.

У зв'язку з цим призначенням у Ватикані курсують різні згадки та інтерпретації про кроки папи Пія XII. Говориться, між іншим, що Папа не відповідає прогресивна соціальна поставка Монтіні, а також і його політичні погляди, які в основному сходяться з програмою лівого крила італійської християнсько-демократичної партії. Видеться, що Папа схиляється більше до думок другого заступника державного секретаря при Ватикані, монсеньйора Тарадіні, який заступає консервативні позиції і ставиться з резервою до найновіших процесів у християнсько-демократичних партіях, а зокрема в італійській. Можна припускати, що, не зважаючи на ці розходження, Монтіні і Тарадіні отримають незабаром кардинальські капелюхи вже тому, що вони входять у найвужче коло кандидатів на ватиканський престол. Святійший Отець, стан здоров'я якого залишає багато до побажання, вже тепер, з притаманною йому передбачливістю, підготував можливих наслідників на цей найпovажніший пост у католицькому церковному світі.

Пересунення архиєпископа Монтіні на новий пост вважається також за поступку в бік праці християнсько-демократичної партії (Пелля, Андреоні і Тоні), яка протестувала проти «лівизни» у Ватикані. До речі, напрямок, до якого належить сам Монтіні, протегує програму співпраці італійської християнсько-демократичної партії з поміркованими лівими і ляцистичними партіями. Пелля і Тоні думають, що співпраця з правицею, в першу чергу з монархістами, уможливить ефективнішу і успішнішу боротьбу з комуністами. Фанфані і лівіця партії, яка здобула велику більшість на останньому партійному контресі (4/5 екзекутиви), тверджать, що перемогу над комунізмом в Італії можна здобути шляхом соціальних реформ, піднесених життєвого стандарта робітників та селян і активів та відкритою політикою. Пов'язання з консервативними групами працівників, на їх думку, відцтовхне від християнської демократії робітничі і інтелігентські елементи, які принципово обстоюють демократичні позиції і трактують монархістів та зближені до них кола як реакцію.

Саме в цій справі великою мірою заангажувався архиєпископ Монтіні. Вийшовши з міланського середовища (батько Монтіні був послом народної партії в італійському парламенті після першої світової війни; народна партія була по-передницею сьогоднішньої християнсько-демократичної), він був радикальним і переконаним противником фашизму і всіх тоталітарних режимів. На початку своєї духовної кар'єри Монтіні служив духовним дорадником Католицької акції, до якої належали різні католицькі студентські об'єднання. Від часу своєї діяльності як духовного опікуна академічної молоді він заприєнний з багатьма потітічними діячами лівниць християнської демократії. Більше як сестя теперішніх послів цієї партії належить до цього кола, і значна кількість з них стояла під особистим впливом Монтіні. В післявоєнні роки новий міланський архиєпископ тільки посередньо впливав дальше на молоду християнську партію, підтримуючи її прогресивні елементи. Спільно з видавцем «Осерваторе Романо», графом Делля Торе, під час народного пілебісциту в 1945 р. над державно-устроюю справою він став по республіканській стороні. У виборах 1948 р. виявив багато ініціатив і тим самим стівпринчивися до перемоги християнських демократів. Фанфані і лівниця частинно завдячують йому свій виграні на цюгорічному партійному конгресі.

Якраз у соціальному питанні архиєпископ Монтіні виявив свою поступовість. Солідаризуючися з листом бургомістра Фельоренція Ля Піра, він став по стороні страйкуючих робітників і кинув визив індустрийним та комерційним колам. Також при інших нагодах Монтіні наголошував потребу і конечність по-

кращення життєвого стану робітництва. На подібних позиціях стоять болонський кардинал Леркарльо, виразник реформаторських і прогресивних тенденцій сучасного католицизму. Противники реформ, монсеньйор Тарадін і кардинал Руфіні, репрезентують далі консервативний напрямок.

Дискусія в католицьких церковних колах про становище до нових реформаторських напрямків і засяє заантажування в політиці самих духовників. Вибіршиша щораз більші важливості. Не випадково виступив недавно папа Пій XII з промовою перед автодорією кардиналів, архиєпископів і теологів з песторогами перед надто великим модернізмом. Це стосувалося християнських політиків, а також певних духовних кіл, які домагаються реформ католицької політичної думки. При цій нагоді Папа ще раз повторив висловлену 30 травня, що найменше дуже дискусійну опінію про те, що прерогативи церкви не обмежуються тільки до справ віри, але охоплюють також інші ділянки життя, а головно всі справи з матерією природного права. Можна додумуватися, що Папа підтримує консервативний напрямок, що проявився також в інших політичних виступах, наприклад, у зверненні до «народів Росії» в 1952 р.

Факт існування прогресивного напрямку в католицькій ієрархії, речником якого можна назвати архиєпископа Монтіні, повинен настроїти більш оптимістично

ті кола, які твердо стоять на християнських позиціях, але бажають піти на зустріч модернізм національним і соціальним тенденціям. Намагання відвернути політичну орієнтацію церкви від консервативних, а також не раз реакційних середовищ, слід зустріти позитивно. Воно свідчить про те, що церква як живий організм може мати позитивне ставлення до таких політичних напрямків, які хоч і не декларують доцільність пов'язання церкви з державою, але прямують до такого стану, який забезпечує церкви найбільш вільний і всебічний розвиток.

Важливим є відповідне наставлення цілої низки церковних достойників, які терпеливо студіюють соціальні і світоглядові питання і роблять правильні висновки. До них належить, без сумніву, Монтіні, що його відважна оборона прав працюючої людини здобула йому не тільки симпатії італійських робітничих мас, але також респект серед тих шарів церковної ієрархії, які ще не спромоглися на кончину ревізію поглядів і залишилися ще на консервативних позиціях. Процеси, які тепер проходять у католицизмі, можуть з часом мати вплив на досить незрозумілу дискусію про становлення церковних відповідальних кіл до політичного життя, яка має місце в українському середовищі. Але в нас, на жаль, відсутній той подув свіжого мислення, який цікаве «архиєпископа робітників».

(—п)

Нові напрямні для соціальної політики

Зовнішня політика ССР досить відразу змінилася від святкувань 37-ої річниці большевицького перевороту, які відбулися 7 листопада в усім ССР. Тож не від речі буде що раз зайнятися тезами ЦК КПСС з приводу цих святкувань, що їх соціальна преса проголосила вже 24 жовтня, бо вже вони давали політичну настанову дальшій політиці соціального уряду як у внутрішніх, так і зовнішніх справах («Гасла ЦК КПСС до 37-их років жовтневої соціалістичної революції»).

Гасла мають 66 пунктів, впорядковані за важливістю. На першому місці Кремль завжди ставить зовнішню політику, який підпорядкована внутрішня, тож принципи зовнішньої зреферовані в перших пунктах.

Пункти 2—7 являють собою Звернення до «трудящих» демократичних країн, тобто до компартій світу і їх хвостів, із з'ясуванням їх завдань: «боротьба за соціалізм», «за мир» і «за колективну безпеку Європи», проти «паліїв війни», «відродження німецького мілітаризму», «атомової зброї» тощо. Подібний характер мають десять дальших точок, в яких уже говориться про конкретні, поодинокі народи. Китай цим разом стоїть на другому місці, а на перші приходять «країни народних демократій». Після Китаю йде Корея, В'єтнам і ще раз — уже окремо від загального окреслення «народні демократії» — ДДР, яка вирізняється в зв'язку з актуалізацією проблеми оборони НФР. Після цього йде гасло про дружбу з індійським народом, при чому уряд не відрізняється від народу, божідеться про скріплювання невтратізму Індії.

Щойно після закликів до «колоніальних народів» ЦК звертається до великоодержавних народів Заходу. В закликів до «народу США і Англії» підгреблються головно потрібна «дружба», а в закликів до «народів Франції і Італії» говориться також про потребу «співпраці». Тоді як «співпраця» з США і Велико-Британією мислиться тільки в площині «послаблення міжнародного напруження, відхилення війни і забезпечення миру», то в випадку Франції і Італії, де сильні компартії і дещо інша політична ситуація, закликється до «боротьби за мир, проти відродження німецького мілітаризму, за створення колективної безпеки в Європі». На ці тонкощі формулювання звертаємо увагу тому, що вони відразу вказують, що большевики навіть у пропагандистичних тезах заявляються за якось широкою співпрацею, напр., не з усім французьким народом, а тільки з тими французами, що реалізуватимуть напрямні соціальної закордонної політики. Ці тези, як і вище згадані, до «трудячих світу», вказують також, що Кремль заповідає не порозуміння з урядами по-одиноких держав, а намагатиметься по-над голови урядів далі вести підрывну роботу в поодиноких країнах при допомозі п'ятих колон.

Щодо соціальної армії, то ЦК закликає

«сла» чіткіше відзеркалюють під цим поглядом офіційну політику ЦК КПСС на дальшу мету. Тож поступки в «національному питанні» треба трактувати радше як тактичне загравання російсько-большевицьких імперіалістів, викликане внутрішніми труднощами в цьому і інших питаннях.

Ця точка, крім того, була подана відразу по точках, що стосувалися міжнародної політики, і є в товаристві різних звернень до «трудячих» поодиноких верств суспільства, закликів до соцзмагань тощо. Всі вони заадресовані до людей, що виконують якісь виробничі функції, а не до громадян ССР як вартості самої в собі. Таким чином і тут відразу видно соціальний принцип трактування людини як шрубки в імперіалістичній машині, якою керус кілька воріїв. Ці точки є вступом до закликів на економічні теми.

Економічні точки можна поділити на окремі групи. Точки 26—32 говорять про галузі, що мають особливе значення для розвитку соціального воєнного потенціалу. Ці галузі названі в такому порядку: вуглевидобування, нафтова, металургійна, електротехнічна, машинобудівельна і хемічна. В другій групі мовиться про ті ділянки промисловості, що переживають особливу кризу і через занедбання яких не можна належно поставити воєнної індустрії: будівельна ділянка, продукція будівельних матеріалів і паперова промисловість (точки 33—35). Щойно після цього ідуть актуальні тепер заклики продукувати товари широкого вживання (т. 36), що в теперішній пропаганді ставиться всюди відразу після тяжкої промисловості. В цьому пляні окремо підкреслюється вага виробництва м'ясних та молочних продуктів (т. 37), а також рибних виробів (т. 38). Заки переїдти до закликів, що стосуються сільського господарства, зазивається в т. 40 «піднести трудову дисципліну». В сільському господарстві найбільший притиск кладеться на піднесення катастрофічного стану тваринництва, на продукцію технічних культур, на «урожай всіх полів і культур». Цікаво, що, не зважаючи на цьогорічний невроятний зростання зернових і кампанія навколо цілинних земель, немає окремого заклику піднести продукцію зерна і нічим не згадано цілин.

Щойно після сільського господарства приходять заклики в справі таких занедбаних галузей промисловості, як т. зв. місцева, що постачає в першу чергу речі споживання, і «Ахілово п'яте» ССР — всякої роду транспорту, що, до речі, має також і військове значення. Виходить, що соціальне бездоріжжя відіграся важливу роль і в майбутній війні, в боротьбі з технічною перевагою противника.

Такий порядок в ієрархії соціальної економічної політики є наслідком того, що Кремль ще не може, властиво, не хоче гармонійно розвивати народного господарства ССР. Воно далі має воєнний характер, а «поступка» в користі тих гаїузів економіки, що продукують товари широкого вживання, глиняна нестерпним браком для населення цих товарів і харчових продуктів.

Проблеми культури, освіти, народного здоров'я тощо відмічено з обов'язку та пропагандистичних міркувань і вже наприкінці. Там і інші пропагандистичні фрази — до жінок, партійців, комсомолу, молоді, студентів та учнів і «совєтського народу». Річ ясна, до них усіх звертаються також як до «будівничих» чи кандидатів на продуцентів, а не як до людей.

С. Ш-ра

ПРОГОЛОШЕННЯ ПЕРЕДПЛАТИ НА ДРУГУ — Т. ЗВ. «ГАСЛОВУ» — ЧАСТИНУ МОНУМЕНТАЛЬНОГО ТВОРУ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

ЩО ІІ ВИДАЄ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА і що появиться в чотирьох томах (двадцятьох зошитах) разом близько 1600 ст. друку енциклопедичного формату, з кольоровими мапами та вкладами, разом — чотири томи в полотняних обкладинках і охоронних картонах, за ціну:

- дол. 40, — платних до кінця 1954 р.
- дол. 50, — платних до кінця 1955 р.
- дол. 60, — платних після появи ціlosti,
- дол. 8, — за півцікрану обкладинку.

Ціни в іншій валюті відповідають рівновартості долара.
ДРУГА ЧАСТИНА Е У СТАНОВИТЬ О

ОГЛЯД ПОДІЙ В ССРР

Харчова криза в Україні

Советські преса і радіо в період весни і живів нічого не згадували про поганий врожай і посуху в Україні, а якщо і інформували про урожай, то говорилося про це з захопленням. Щойно на вечірньому засіданні московського совета з нагоди 37-их роковин жовтневого перевороту Сабуров у своїй доповіді згадав про те, що в Україні і на Поволжі була посуха і великий недоріг у сільському господарстві.

Про те саме заговорив ЦК КПСС у повідомленні про «виконання державних планів хлібозаготовівлі» з цьогочного вражай:

«На півдні України і в районах Поволжя були несприятливі умови погоди для врожаю зерна і інших сільськогосподарських культур. В зв'язку з посухою уряд уважав відповідним зменшити плян хлібозаготовів в Українській ССР на 224,6 міл. пудів (в переводі на тонни = 3,6 міл. тонн. — П. С.) і встановити знижений плян заготовель у районах Поволжя».

З другого боку, ЦК КПСС запевняє, що, не зважаючи на це, контингенти хліба для держави по всьому ССР не зменшилися, а навіть показалися більшими, ніж в 1953 р., бо на 5 листопада стягнено на 289 міл. пудів хліба більше, ніж в 1953 р. на «цю дату». Покищо немає повних даних, кощом чого здобуто цей хліб, але деякі уявлення дають дані з Алтайського краю. В Алтайі продукція хліба збільшилася в зв'язку з заоранням цілин «майже в чотири рази», а колгоспи і радгости краю здали державі «222 міл. пудів, на 195 міл. пудів більше, ніж в 1953 році». Отже, при збільшенні врожайності в чотири рази, контингенту стягнено в сім раз більше, тає що селяни, мабуть, на «полегші» нічого не скристили, а може, дістали ще злиденніші пайки, ніж в 1953 р.

В цей спосіб советський уряд латає кризу. Також в Україні, не зважаючи на неврожай, що мусів мати таки широкі розміри, від початку літа йде завзята нагинка навколо здачі контингенту обох категорій — «хлібозаготовів» і «державних закупівель». Газета «Труд» від 12. 11 містить телеграму ради міністрів УССР і ЦК КПУ до РМ ССР і ЦК КПСС, в якій повідомляється:

«...переборюючи серйозні труднощі, викликані посухою, особливо в південних областях України (значить, посуха була і в інших областях), колгоспи і радгости республіки виростили непоганий врожай картоплі і городовини, що дало можливість здати державі 1 250 тис. тонн картоплі, тобто на 210 тис. тонн більше, ніж на цей день здано в 1953 р.». Подібні цифри подаються про «круп'яні і бобові» культури, льону тощо і подається загальню, що «речевно виконано визначені для УССР плян хлібозаготовів. Продовжується здавання хліба... за роботи МТС і порядком державних закупівель».

Покищо немає точніших даних, які говорили б про розміри цьогочного посухи в Україні. Але вже хоч би на підставі поданих нами даних можна припустити, що неврожай в Україні ніяк не годилось би легковажити, але що з ним більшевики не дуже то числяться. Хоч висоту контингентів частинно зменшено, проте здавання «хлібопоставок» відбувається повною парою, і, крім того, іде тиск, щоб колгоспи здавали картоплі і інших культур «більше, ніж торік». Не підлягає сумніву, що українське село переживає в цьому році харчову кризу, а, може, і голодівку.

Рівночасно з цими повідомленнями в Києві відбулася 10—11 листопада республіканська нарада, присвячена сільському господарству, на якій мусіли бути порушувані також питання неврожаю. В повідомленні про цю нараду київське радіо говорить тільки про низьку врожайність у західних областях України, про що й досі низьку хліборобську культуру, про посуху на півдні України і недбалство в зрошувальній кампанії на півдні України та в збиранні кормів для худоби. Чи грозить посуха голодом, про це не згадується. Немає також даних про якінебудь заходи допомоги, бодай насленінню поодиноких районів, бо така напевно потрібна.

«НЕПОЛАДКИ» В ГОСПОДАРЮВАННІ

А з Омської області кореспондент «Правди» І. Лукін алярмус, що там гнис збіжжя на державних складах. «В численних районах, — пише він у «Правді» від 28. 10, — переховування хліба організовано нездовільно. Тисячі тонн зерна в ці дні лежать під відкритим небом». І далі: «Ось Русько-Поліанський пункт „Заготзерно“. Навколо його складів лежать високі купи пшениці. Багато з них не накриті. Іде дощ, сніг, зерно

можне, псується. Його можна накрити брезентом, соломою, якої тут скільки хто хоче. Та цього не зроблено».

Як виходить з його опису, ще гірше стойть справа у «глибинних пунктах», тобто в районах, віддалених від залізничних ліній і від елеваторів, звідки «державне зерно» далеко тяжче вивезти. Це зрештою типово явище в советській «заготівельній практиці», і ми з самої советської преси цього року і інших роців могли б навести значно більше даних, що стверджували б, що такий стан є в усім ССР. Характеристично, що в цьому році, коли советська преса говорила про подібне недбалство в Україні, вона писала тільки загальніками про «недотягнення». При цьому не говорилось про «купі пшениці», що гниють на станціях, хібащо про буряки, лон і городовину, які мають менше харчове значення. Мабуть, ішлося про те, щоб не дратувати колгоспників, яким, може, залишили останнє.

На окрему увагу заслуговує стан на плянтаціях цукрового буряка в Україні. Облік «ходу збору», зроблений 20. 10, виявив, що в УССР ще не зібрано буряків на одній четвертині площи плянтацій, і тільки в областях Хмельницькій і Сумській зібрано з однієї третини площи.

Приблизно можна обчислити, що в УССР ще не зібрано цукрових буряків з площи коло 300 тис. га, а на звезено з піль уже викопаних буряків понад 17 міл. центн. Цей стан сильно затривожив Москву, бо вже близько зими, а по розмоклих від осінніх дощів дорогах України важко буде вивезти буряки на залізничні станції. Негайно вийшла постанова ради міністрів від 21. 10 п. н. «Заходи для посилення копання і вивозу цукрового буряка від 1954 р. і для запобігання втратам буряка і цукру». Постанова включає, мабуть, дуже гострі «заходи», бо її текст у пресі не опубліковано. Лише «Правда» від 26. 10 вмістила з цього приводу алярмуючу статтю п. з. «Скінчти з безвідовідальним ставленням до копання і вивозу буряків» (з якої і бремо дані); газета гостро вимагає від усіх бюрократів, що має якенебудь пов'язання з сільським господарством, щоб вона натиснула на прискорення збирання і перевезі до цукроварень цієї сировини.

Обидва приклади виразно характеризують відносини в советському сільському господарстві. На нього не мають жодного впливу советські роботи — колгоспне селянство; але в солідній праці не зацікавлені також самі советські бюрократи.

3 СОВЕТСЬКОГО ЖИТТЯ

ЗАНЕДБАЛИ ДОРОГУ

Село Великий Бобрик і село Юсупівка, Краснопільського району на Сумщині, розташовані одне від одного на віддалі півкілометра. Їх розділяє болото, через яке проходить земляний насип, зроблений ще нашими дідами й прадідами. До 1948 року насип до деякої міри підтримувався силами колгоспів імені Ілліча імені Чапаєва, а також Великобобрицькою сільрадою. Та ось уже чотири роки тому насип у двох місцях розміло водою, і в результаті утворилися глибокі калюжі.

Колгоспники й учні, які ходили цим шляхом з Юсупівки до Великого Бобрика, змушені тепер обходити болото за 4—5 кілометрів...

С. Лихузов
«Радянська Україна», ч. 233

КОЛИ ВІДРЕМОНТОУЮТЬ ХАТУ?

Я, інвалід великої вітчизняної війни першої групи, понад десять років перебував на стаціонарному лікуванні. Доки я був у лікарнях, хата моя в селі Стрільники, Малодівіцького району, Чернігівської області, лишалася без догляду, майже розвалилася, і я змушені тепер жити в чужій квартирі.

Хата моя потребує капітального ремонту. Хто ж його зробить? У мене рідних немає. Здавалося б, що і сільська рада, і колгосп імені Свердлова, головою якого є і. Свистун, візьмуться відремонтувати моє житло. Але цього не сталося.

Наважився я сам відремонтувати хату і звернувся по допомогу до райвиконкому. Там дали папірця до райспоживспілки, щоб вона продала мені лісоматеріалі, але я не можу їх купити.

Загальні збори колгоспників прийняли постанову про те, щоб допомогти мені лісоматеріалом. Але голова колгоспу т. Свистун не дає його.

Звертався я вже кілька разів до голови райвиконкому П. Писанка, до його заступника В. Грозенка, але вони мені нічим не допомогли, нічого не порадили.

М. Тригубенко
«Радянська Україна», ч. 259

«ПО СКІЛЬКИ ЗА МІСЦЕ»

Недавно колгосп імені Ватутіна відрядив нас продати капусту на базарі в місті Дніпропетровську. На пристані Григорівка ми здали цю капусту для відправки. Коли підійшов пароплав «Н. К. Крупська» і на берег вийшли матроси, першим запитанням, з яким вони звернулись до нас, було: «По скільки даете за місце?»

Діставши відповідь «нічого», матроси відійшли набік.

За все вже було заплачено, як це видно з накладної, що пішла разом з вантажем. Але для капітана М. В. Шевченка такі «дрібниці», як видно, не мають ніякого значення. Лише після вітрачання начальника пристані наш вантаж був перенесений на пароплав. Коли пароплав рушив, капітан викликав представника колгоспу і довго розмовляв з ним про нашу «невдачність».

Так буває з вантажем колгоспів. Ще гірша справа з вантажем, який належ-

ти, і навіть уже зібране і награбоване зерно гніє на токах, зсипних і «заготівельних» пунктах, на станціях чи елеваторах. Це і є основною причиною занепаду сільського господарства ССР, даючи відповідь на питання: чому не можна піднести сільське господарство?

**ЧИ «ЗАГІДНЮЄ» ХРУЩОВ
ПЕРЕСЛІДУВАННЯ РЕЛІГІЇ?**

Коли 25 років тому Сталін, в основному при помочі масового терору і голоду, вже зламав був спротив селянства, він виступив із статтею проти низових бюрократів, в якій називав їхнію антиселянську акцію «запамороченням від успіхів» і відмежував себе та політbüro від деяких родів насилия. Тим Сталін хотів частинно перекинути відповідальність із себе на перестращену дрібну партійну «шпанду», що «віддано» і солідно виконувала всі доручення центру, хоч, може, деякі при тому і «пересталися». А проте Сталін з наполегливою послідовністю продовжував попередню колективізаційну політику, не погорджаючи, розуміється, випробуванням засобом — насилия.

Подібний характер має також теперішній виступ Хрущова, радше ЦК КПСС, у справі «помилок у переведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення» («Правда» від 11. 11).

Як відомо, большевицька партія від свого приходу до влади переслідувала всі існуючі на території ССР церковні організації і вела неперебірливу кампанію проти самої релігії, хоч у советській конституції постійно «забезпечувалася» свобода совісті. Лише під час кризи імперії, в час війни, Сталін дозволив 4. IX. 1943 р. «відновити» російську православну церкву, яку відразу наватажено всячими нецерковними обов'язками. Вибраного 18 років тому патріярха Сергія і інших її діячів обтяжено не тільки «патріотичною» советською пропагандою в час війни і теперішньою «мирою акцією», советського уряду, а й широкою «дипломатичною» акцією в усіх проправославних країнах по обох боках залізної завіси, що має за ціль підпорядкувати їх церкви Москві або ширити там русофільство і советофільство. Але найважливіше те, що советська «російська православна церква» брала активну участь у ліквідації УАПЦ та української католицької церкви і жваво співпрацювала в цій справі з адміністративними і поліційними советськими органами.

Основною причиною переслідування релігії і церков в ССР за часів Сталіна був сам характер всеохоплюючого советського тоталітарного режиму, що не зносив жодної від нього і не контролюваної організації. Виходачі з міркувань внутрішньої і зовнішньої політики, Сталін в час війни дозволив «відновлення» російського православія, але за ціну, що воно стане на службі режиму. З цих міркувань советський уряд терпів російське православіє аж до цього року.

Але цього року «колективне керівництво» розпочало нову хвилю антирелігійної пропаганди, властиво, переслідування релігії і вірних в ССР, що вже було відмінно з самої кампанії в пресі і радіо; зрештою до релігійних переслідувань офіційно признається ЦК КПСС у вищій згаданій постанові.

В ній говориться: «В низці районів з боку місцевих організацій і окремих осіб були випадки адміністративного втручання в діяльність релігійних об'єднань і груп, але також грубі поведінки з духовенством».

«Нова політика» ЦК щодо релігії дуже подібна до згаданого «повороту

Альжір між колоніалізмом і комунізмом

Коли 2 листопада наспіла до Парижу вістка про серію несподіваних актів терору і саботажу в південній частині Альжіру, а саме, в Константіні, Орані, Боні і Альжірі, що вибуха 1 листопада, — один визначний член французької комуністичної партії заявив: «Врешті масмо першу поразку уряду Мандес-Франса». Ствердження чи пророкування?

Акція Москви, Каїру, чи органічне явище?

Спершу приглянемося подіям. Наступні дні принесли певність, що ці заворушення розвиваються у відкрите повстання і що його переводить таємна підпільна організація. Вже в перші дні повстанці опанували значні території біля своєї виладової бази — гірського масиву Орес. Коло 3 000 повстанців, зразково організованих в загони і відділи, але гірше озброєних і вишколених, почали рівночасно рейди на містечка та села і терористичну та саботажну акцію на місцях. Відділи, що переводили рейди, були одягнені в французькі мундири і перевозувалися в транспортових автах. В західніх місцевостях Орану і Альжіру прийшло до терористичної акції (вибух трьох бомб біля альжірської радіостанції, підпал дена бензину, підпал однієї фабрики), у східній частині повстанські стежі в'їхали до міста Бата і, переводячи контролю всіх автобусів, вбивали європейців, висадили мости, заблокували проходи, тунелі тощо. Повстанська база в горах Орес (понад 2 200 метрів висоти) з численними долинами, ярами та провалами і становищами на межі з арабськими державами творять дуже сприятливі умови для партизанства.

На ці прояви терору і повстання французький уряд зареагував з повною рішучістю, бо тут ішло про заворушення не в колоніях, але на теренах, приналежних правою французькому материкові. Проти повстанців кинено кілька дивізій, вивінуваних танками і тактичним летунством, складених переважно з досвідчених інді-китайській війні вояків, відділи жандармерії і поліції, які оточили райони повстання і поступово стискають перстень навколо них. Рівночасно в центр району повстання скинено парашутні частини з метою ліквідації повстанців. Французький уряд випустив проголошення, в якій закликавася населення зголосуватися в зону безпеки, бо всіх, що будуть стрінугти в районі Орес, вважатимуть за повстанців. Рівночасно з збройною акцією на території трьох департаментів переведено численні арешти альжірських патріотів.

Змальована картина показує, що маємо до діла з революційним рухом і якоюсь революційно-візвольною армією, яка переводить акцію і керує нею. Шоб відповісти на питання, яке політичне і соціальне підґрунтя альжірських подій, треба йти до коренів сучасного становища у французьких колоніях в Африці.

НАРАДА ДІЯЛЕКТОЛОГІВ УКРАЇНИ

Інститут мовознавства імені Потебні Академії наук УССР разом з вченими університетів і педагогічних вузів працює над створенням Діялекологічного атласу української мови. Експедиції діялектологів вивчають тепер у 2 500 населених пунктах України фонетичну, морфологічну і синтаксичну системи, лексику народних говорів.

Щоб підсумувати роботи по збиранню матеріалів для Діялекологічного атласу і обмінятися досвідом з вченими, була скликана нарада діялектологів України, яка засідалася 20 жовтня, в Академії наук УССР. В ній взяли участь співробітники інститутів мовознавства Академії наук ССР, Академії наук УССР і Академії наук БССР, представники Інституту мови і літератури Академії наук Латвії, Інституту історії, літератури і мови Молдавського філіяла Академії наук ССР, завідуючі кatedramи української мови, викладачі української діялекології університетів і підінститутів.

Альжір, який за останні два роки був спокійною оазою між двома джерелами неспокою, а саме, Тунісом і Марокко, є не колонією, а частиною французького материка, поділеною на три північно-африканські департаменти (області), а саме — Константін, Альжір та Оран. На приблизно дев'ять мільйонів арабів, які ще не визналися як окрема альжірська нація, є коло одного мільйона французів. Протягом дев'ятдесяти років свого панування (від 1860 р.) Франція перетворила Альжір з напівлупітної країни в культурний край з виноградними плантаціями і садами та городами, до яких французький уряд доплачує річно 70 мільйонів франків. Поділ ріллі одинак є разом несправедливий: 36 000 французьких колоністів посідає стільки землі, що її 260 000 арабських селян, і це є перша причина ворожини між автохтонним і колоніальним елементом. Другою причиною є асиміляційна політика, яку насильницькими засобами проводить в Альжірі французький уряд. Третью причиною є політично упривілейоване становище французів. Альжір має свій місцевий парламент, послів до якого вибирають по половині колоністи і араби. Ця нерівноправність сильно дратує досить численну арабську еліту. В Альжірі діють, крім усіх французьких «материкових» партій, ще й автохтонні арабські

партиї. Комуністична партія Альжіру не має більших впливів і переважно співпрацює з альжірськими націоналістами. З автохтонних партій найбільшими симпатіями вітішається «Народна партія Альжіру», яку недавно переіменовано на «Рух за перемогу демократичних свобод». На чолі цієї партії стоїть Мессалі Амед Бен Гаді, який від 1952 р. сидить у в'язниці. Цей рух домагається незалежності Альжіру і прилучення його до майбутньої ісламської імперії. Партия має зв'язки з Арабською лігою і дієста підтримку комуністів. Ривалізуючи до цієї партії з «Унії демократичного маніфесту в Альжірі» під проводом Фергада Абасса, яка проголошує боротьбу за «вільний Альжір, об'єднаний з вільною Францією». Її посли засідають в альжірському парламенті. Розбіжні думки існують щодо оцінки «Революційного комітету об'єднаної акції», який стоїть під проводом відомого Радьєфа, колишнього члена управи партії Мессалі. Підозрюють, що цей комітет залишається в тісних зв'язках з партією Мессалі і телерадіостанцією і курсує останніми подіями. Французький уряд об'єднує Арабську лігу, а передусім Єгипет та Москву («Голос арабів» з Будапешту) надає радісів вістки для Альжіру, в тому, що вони підтримують повстанців. Ідеяним мотивом для Єгипту є проспект створення панарабської імперії,

для Москви — витиснення Заходу з північної Африки, яка в оборонних пляжах є предбачена як база постачання і запілля на випадок війни.

Становище в департаментах Альжіру і колоніях Туніс та Марокко, які жадають незалежності, підважують внутрішню і міжнародну позицію уряду Мандес-Франса. Виявилось, що поїздка Мандес-Франса 31 липня до Тунісу і проклямація автономії Тунісу не стримали наступу панісламізму, національного відродження і хвилі ненависті та ворожини до колоніальних потуг. Події в Альжірі з останньою ланкою ланцюга, який ці країни закладають на шию Франції. «Валізи або домовина» — так звучить гасло, під яким революціонери в Марокко, феллаги в Тунісі і терористи в Альжірі ведуть боротьбу з Францією. Компроміс практично є виключений. Перед французами дійсно стоїть дилема: або пакувати валізи і опустити колонії, або бути знищеними. Франція власними руками, індустріалізуючи країну, створила націоналістичний середній і робітничий стани, які з фанатизмом жадають незалежності і рівноправності. Франція не здатна втриматися там голою силою, але поки що не хоче відкрити можливості соціальному ростові національної свободі для автохтонного населення. В цьому трагедія Франції і цих народів, бо вони мають тепер до вибору тільки між колоніалізмом і комунізмом.

М. Б.

ПАТРІОТИЧНИМ ПРОЖЕКТОРОМ

Якби умови -

то в нас була б найкраща армія в світі; ми мали б найбільших філософів і вченіх, а про співаків і музик вже нема чого говорити, як і про мистецтво взагалі, бо то наш домен і для нас нема в світі конкуренції, а якщо сьогодні є є, то тільки через брак умов. Взяти для прикладу перший з краю фестиваль хорів, скажімо, десь в Англії чи в Канаді — тає наші б'ють конкуренцію на голову! В спорти ми дещо позаду, але тільки — тає наші б'ють конкуренцію на голову!

Тільки ми не маємо, а, радше, не мали умов, а наші «віорієнки» докладають усіх зусиль, щоб унеможливити розвиток наших спроможностей. Знають бо добре, що тоді їм кінець і в далекому хвості волочитиметься за нашими першунами.

Візьмім, для прикладу, військо. Добре сказав один наш полковник, що до нашого вояка і японський самурай не вмівся. Першун на весь світ! Може, нема чого і дивуватися, бо, як то каже приповідка, в нас хлоп'я в сідлі родиться, а п'ятитижневим немовлям тільки й кричить: «ссабельку, мамо, дай!». Отже ясно, що кожний наш юнак тільки й мріє, як би до війська дістались, опанувати військове мистецтво і помірятися з ворогом. А завзята боротьба — це наша стихія.

Тільки де тут навчитися військового діла? Переслідують «москалі», а колись «ляхи» не давали змоги не то скінчити старшинської школи, але і з підстаршинської викидали. В німців учитися властиво було нашому юнакові таки осоружно, бо, не ображаючи дивізійників, це ж був наш ворог, до якого можна мати тільки погороду. І тому, коли останніми роками, вже у вільному світі, трапилися нагоди, гді було стريمати українську молодь від військових школ. Все гарно-красно, але не сміємо допустити, щоб все вчилася тільки у військових школах. Також треба хоч кількох медиків, треба свого купецтва і фахових робітників. Велика нація потребує всіх станів!

А то таке завелося, що «енкі» мусіли запровадити в Вест-Пойнт «нумерус кляузус» для українців, бо з кожного штату голосилося щось по п'ятдесят наших охотників. Про інші, менші військові школи вже не будемо говорити, бо там

роїться від наших. Як так піде далі, то матимемо старшинську обсаду хоч і до двох армій...

Bo, якщо ми маємо умови, то ми їх на-правда вмісто використати...

*

Щодо науки, то я не знаю, чи яксь інша східноєвропейська нація має стільки професорів і науковців, як ми. Вже візьвши «на око», можна б ними обсадити яких п'ять університетів із щонайменшою чотирма факультетами в кожному. Дві політехніки можна було б урхомити з місця. Але що говорити, коли факти промовляють краче за наші незуаріні слова. Подивіться на наукову творчість, гляньте на праці! Справді є що до рук взяти! А ті списки літератури при кінці кожної книжки, а наукова метода виклада, а об'єктивність, а джерельність! Також історії, що більше цитат і «фуснот», ніж тексту. Властиво нічого і дивуватися — звісно ж, наукові книги, а не яксь там пропагандивна бібула...

*

В літературі, як і в мистецтві взагалі, ми — гідні спадкосмії величного Кієва — символу світла і науки древнього слов'янства. Наш вклад у світову літературу, коли йдеться про первіні і вартості, чи не найбільший з усіх слов'янських народів. Це стане очевидним, коли скінчиться викладання нашим мозків. Згадаймо хоч би московську нахабність щодо Гоголя, або щодо Достоєвського. На творчості українських людей збиває свій мерзаний капітал азійська Москва. Кому, як не Україні, завдячує поляк (це теж не таке певне) Словашкий свої балади? А хіба Міцкевич — поляк? Бідненько виглядали б наші сусіди, якби справа була поставлена по справедливості, якби таки перевірить, якою мовою співали їм колисанки їхні мами. Безперечно, що з уваги на окупаційні умови і повсякчасне переслідування велика література в нас розвинутися не могла. Але тільки трохи країнських умов — і вже дивиться: полиці вгиняються від перлин творчості, і, якби не польсько-російські впливи в комісії Нобеля, вже не один з наших дістаки буде нагороду. Але і це триватиме вже недовго і скінчиться, бо наші титани пера розторочать блахман і фальш, правда переможе, і врешті лаврові вінки заквітчата голови тих, що вже давно на це заслужили.

Як я вже сказав, про досяги нашого мистецтва не доводиться широко говорити, бо це те саме, як твердити, що в Римі багато церков. Деколи аж ніякого робиться: поїдеш до якогось більшого європейського міста, вступиш до опери — знову тобі свій. Землячка або земляк дас тобі епохальну креацію мадам Баторфляч чи Тоски, ви переживаєте «фурор тевтонікус», слухаючи потужний голос Зігфріда з «Нібелунгів» у виконанні якогось там нашого Богдана чи Святослава. Я гадаю, що треба порадити нашим співакам на чужих сценах, щоб вони таки позміняли свої прізвища, бо ті «енкі» і «ські» перевантажують програми і викликають у чужинців комплекс меншоваргости. А треба бути скромним. Бі ніби яка то наша заслуга, що Господь обдарував нас стількома талантами?

*

Пов'язано до деякої міри з цією справою є наша перебільшена тактовність і майже китайська чесність. Я мав би тільки застереження до деяких переборців, що не гармоніюють з критицизмом. Не можна бо, говорячи з чужинцями, висловлюватися про своїх тільки в суперляртивах. Хоча ми і відрізняємося позитивами від усіх інших, але і в нас не самі ідеальні постаті, і чому не висловити деколи своєї критичної думки і під адресою земляка? Наприклад, всі знають, що професор Д. є російського походження, але добрий українець. Ні, його колега чи колежанка буде перед чужинцем із самозапереченням боронити його української крові. Трапляється, що стрінено чужинця, який уже знає когось з українців і хотів би ще від нас почути думку про нього. Чому ж в обережній формі, але широ і критично не казати й? Ні, в нас у таких випадках починається хвальба, навіть якщо це наш політичний противник. Це дуже похально, що ми так засвоїли собі англій

Тіто — коекзистенціяліст

ЮГОСЛАВІЯ НА ШЛЯХУ ДО «МИРНОГО СПІВІСНУВАННЯ» ЧИ «ДАВНЬОЇ ДРУЖБИ» З СССР?

На святкуванні 37-ої річниці більшевицької революції 6 жовтня в залі Венеціанського театру в Москві С. М. Сабуров подав сенсаційну характеристику взаємин між ССР і Югославією.

«За останній час, — сказав Сабуров, — поліпшилися взаємини нашої країни з Югославією. Усунено деякі непорозуміння, що гальмували нормалізацію стосунків між ССР і Югославією, зроблено кроки для відновлення торгівлі і організації зв'язку в культурній та інших діяльностях. Югославський уряд заявив готовість співпрацювати в справі поліпшення взаємин з ССР. Коли йдеться про советський уряд, то він уважає корисним в інтересах обох країн використати всі можливості для усталення нормальних і дружніх зв'язків. Прояви сварки і неприязні, що були наявні в останні роки між нашими державами, вигідні тільки ворогам ССР і Югославії, ворогам миру. І, навпаки, співпраця і цири дружба між народами ССР і Югославії цілком відповідають не тільки інтересам наших країн, але й інтересам миру в усому світі. Советський уряд з самого боку буде надалі підтримувати повну нормалізацію советсько-югославських взаємин і укріплення стародавньої дружби наших народів з братнimi народами Югославії і надіститься, що зу-

стрине повну взаємність з югославського боку.»

В тому ж числі «Правда» подала огляд святкування річниці більшевицької революції у советських дипломатичних представництвах за кордоном. Описано зокрема прийняття в београдському советському представництві і подано список приявних промінентів державного і партійного життя Югославії. Для ілюстрації настроїв в Югославії подано огляд преси. Газета «Борба», наприклад, подала на першій сторінці витяг з промови Сабурова про взаємини між ССР і Югославією, телеграму Тіта з побажаннями советському урядові і передову про значення більшевицької революції.

У промові Сабурова згадується не Тіто, а тільки уряд і югославські народи. Сабуров у своїй промові пропонує «шири дружбу з братнimi народами» і надіститься на повну взаємність з боку Югославії. Оправдання надії на взаємність Тіта треба шукати в дотеперішніх досягненнях нормалізації і в публічних заявах Тіта. В інтерв'ю Тіта, даному београдському кореспондентові італійського пресового агентства 17 жовтня, читаємо:

«Зоб'язання Югославії супроти Заходу не включають розвиток взаємин між нею і країнами Сходу і не ставлять передумови відкидати пропозиції цих країн до взаємної з нами співпраці на засадах рівноправності. Було б неправильним відкидати конструктивні пропозиції з боку Сходу, бо це не був би жадний вклад у справу миру. Я переконаний, що Югославія, завдяки своїй самостійній закордонній політиці, діє як елемент миру і вносить свій вклад у забезпечення світового миру. Закордонна преса помилується, коли вона твердить, що Тіто є на повортному шляху до Москви... Ми однак не думаємо про те, щоб віддати здобуте нами становище, становище незалежної, у своїй закордонній політиці цілком незалежної країни.»

Початкове захоплення промовою Сабурова в Београді проте дуже скоро минуло. Його місце зайняли холодні розважання. В урядовій декларації від 13 листопада урядові кола вітають зміну советської політики щодо Югославії, однак спростовують місце з промовою Сабурова, в якому він твердить, що Югославія і ССР мають «спільніх ворогів». «С виключно правом самої Югославії, — читаємо в декларації, — рішати про те,

хто є її приятелями, а хто — її ворогами.»

Наведені декларації Москви і Београду застиковували в світі питання советсько-югославських взаємин і мети московських заличинь до держав балканського пакту, а передусім — питання закордонної політики Тіта.

В останній справі йдеється про визначення: чи прямує Тіто тільки до нормалізації взаємин, до «коекзистенції» — чи до привернення давньої дружби, як це проектує Сабуров?

Московські заличини і їх мета

Московська політика «мирного співіснування», яку започаткувало «колективне керівництво» після смерті Сталіна, добилася найбільших успіхів сама на Балканах. Протягом одного року Москва нормалізувала дипломатичні взаємини з державами балканського пакту (Югославією, Грецією і Туреччиною), які постав під тиском загрози Москви і був нею таврований і поборюваний як частина західних «воєнних готовувань». Тепер, замість поборування і погроз Москви за початкувала процес нормалізації і відпружнення здійснення цієї політики почалося від торговельних пропозицій і надання дипломатичних зв'язків. Сьогодні советські посланці вже знову сидять у Београді, Анкарі і Афінах. Ця зміна політики Москви найчіткіше зазначилася щодо Югославії. На цьому відтинку потуємо: обмін послами, нав'язання торговельських і гостинських взаємин, малоочікувану советську згоду на полагодження справи Тріесту, розв'язання Кремлем югославських емігрантських організацій в усіх державах східного блоюку, ліквідацію їх преси та пропаганди.

Метою цих всіх заходів є заманення Тіта до комінформу. Самозрозуміло, що це — остаточна мета, а поки що йдеється тільки про відтягнення Югославії від західного фронту, тобто про невтіранізацию Югославії. У московській політиці нейтралізація є «мирним» засобом розбиття оборонних пактів Заходу. Таким сіттям для ловлення нейтралістів є різного роду проекти, як от «загальневирейський пакт колективної безпеки» і проекти розв'язки німецького та австрійського питань.

Рівночасно з кокетуванням з Югославією, яка дуже чула на це реагувала, Москва робить також мирні жести супроти Туреччині і Греції. В той самий час, коли Тіто поновив заяви своєї вірності партнерам балканського пакту, Москва з нагоди 31-ої річниці постанови турецької республіки вихвалила советсько-турецький пакт про приязнь з 1942 року як «незаступний фактор миру на Близькому і Середньому Сході». Після того, як Москва вілтку 1953 р. зреєглася при-

кордонних областей Грузії на користь Туреччини, це — перша спроба оживити тісну співпрацю з Анкарою.

Цьогорічні господарські виставки в Ізмірі, Салоніках і Дамаску, де ССР і сателітні держави були представлені численними павільйонами, є увертюрою для відновлення і нормалізації взаємин між ССР і Близьким Сходом, є продуманим кроком для відпружнення і коекзистенції. Намагання Кремля йдуть по лінії нав'язання політичних, господарських і культурних взаємин з метою закріпити свою позицію в житті країн балканського пакту.

Рівночасне нав'язання взаємин з Београдом і Анкарою дає підставу припинити, що ССР сьогодні вже йдеється не про розбиття балканського союзу, а про відпружнення і рівноваження своїх впливів з проамериканськими впливами в цих країнах, що могло б привести до їхньої нейтралізації.

Кремлівська тінь над балканським союзом

Балканський пакт безпеки вініс у південно-східно зону Європи, де зударються впливи світової політики, елемент стабільності. З створенням союзу старі проблеми, які обтяжували взаємини цих трьох держав, і додаткові ідеологічні протиріччя відходили набік, точніше, усуваючися в тінь перед загрозою вмаршування на їх територію советських танкових дивізій. Сучасна советська політика відпружнення і коекзистенції відкриває старі ранні антагонізми між цими країнами. Розв'язання справи Тріесту, яка затрнула взаємини між Римом і Београдом і полагодження якої мало торувати дорогу до прийняття Італії до балканського пакту, не оправдало сподівань, бо, як показують останні події, нормалізація взаємин між Београдом і Москвою підірвала довір'я Італії до Югославії. Віджив також конфлікт між Грецією і Туреччиною з приводу острова Кіпру, хоч він ще належить Великобританії. Стратегічне значення Кіпру для Туреччини, з якого можна контролювати доступ до турецьких заток біля Александриї, найголовнішою базою турецької армії в Малій Азії, після нового советського курсу, зміцнює турецьку опозицію проти домагань Греції признанії її Кіпру. Туреччина почуватиметься безпекі, коли Кіпр останеться в руках Великобританії, яка має більше засобів його боронити як у час війни, так і в разі можливого комуністичного повстання.

Ці дві справи спричинили кризу довір'я між союзниками, солідарністю яких викликала большевицьку загрозу. Тінь Кремля зловісно залягла над балканським союзом, над найбільш невразливим простором фронту між Сходом і Заходом.

мрт

СИЛОЕТИ МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ

„Друга людина“ Німеччини

Першою людиною в Німецькій Федерації Республіці є, звичайно, президент держави, другою, за неписаним законом, є президент палати послів (бундестагу). Хоча в довгій історії німецького парламентаризму (вона, всупереч загальній опінії, таки довга, а модерні південно-німецькі парламенти постали не забаром по американськім і французьким, інституція президента палати послів ніколи не набрала такого значення, як в інших демократичних країнах, проте в повоєнній німецькій демократії її роль значно зросла. У великий мірі спричинився до цього дотеперішній, недавно померлий, президент палати послів д-р Герман Елерс.

Велику спадщину Елерса перебере, як і президент Гойс, син твердого і веселого алеманського племені швабів,

д-р Ойген Герстенмаер,

що його 16 листопада вибрано звичайно більшістю голосів президентом боннської палати послів. Властиво, згідно з статутом, вибір президента палати вимагає кваліфікованої більшості. Але що її Герстенмаер не дістав, довелося вибирати вдруге, а там і втретє, і аж за третім разом, коли вже вистачає звичайної більшості голосів, був вибраним кандидат найбільшої німецької партії, Християнського Демократичного Об'єднання і Християнського Соціального Об'єднання — Герстенмаер.

Те, що його вибрано щойно в третім тури і звичайною більшістю голосів, аж нікак не можна вважати за недовір'я до його особи. До цього спричинились виключно міжпартийні порахунки урядової партії з опозицією і непорозуміння в лоні самої урядової коаліції.

Бо не було сумніву, що найсоліднішим кандидатом на опустілій пост президента бундестагу може бути саме Герстенмаер.

Герстенмаер, 48-літній евангелицький церковний надрадник і одна з наймаркантіших постатьєв палати своєї партії, з рамени якої він дуже успішно очолював останні три роки комісію закордонних справ палати, він уже за своєї молодості зацікавився політичним життям, а свою ворожість до гітлерського режиму і участю у змові проти Гітлера в 1944 р., як і своє членство в т.зв. «Крайзавському „олії» відпокутував у концетраторі таборі. Засуджений на кару смерті (кажуть, що під час його арешту в Берліні знайдено при ньому пістолет і Новий Заповіт), він чекав на виконання присуду в в'язниці в Байройті, звідки його звільніла американська армія.

Доцент теологічного факультету берлінського університету і визначний діяч евангелицької церкви, Герстенмаер визнавчийся в публічному житті по капітуляції, ділом стверджуючи ідею всеобщення і християнської любові. В нього не було ресентименту за діянні кривди, він не шукав реванжу, а тільки бажав допомогти своїй батьківщині, усунути моральну і матеріальну руйну, що прийшла по капітуляції Німеччини.

Один із перших німців, він дістає дозвіл на приїзд до США, де вже в 1946 р. нав'язавши війною зв'язки з таємними протестантськими колами, проголосивши в цей спосіб цілковиту ізоляцію Німеччини від зовнішнього світу. По поверненні Герстенмаер вирішально причиняється до створення Евангелицької

кої служби допомоги, заслуги якої в харитативній діяльності за повоєнних роках були такі великі, що її скваліфіковано як найсильнішу допомогову інституцію в Німеччині. Гідним відмічення є також факт, що, вперше від сторіч, нав'язано тісну співпрацю на харитативному полі між евангелицькою і католицькою церквами, а це при затяжній боротьбі обох церков в Німеччині треба вважати величезним успіхом, зворотною точкою в напрямі надання співпраці між цими двома конфесіями.

Свою кандидатуру, а згодом і вибір на президентські палати послів прийняв Герстенмаер неохоче. Коли перший тур не приніс кваліфікованої більшості, він навіть хотів відмовитися від кандидатури і тільки на наполегливу намову канцлера Аденауера і верхівки своєї партії погодився кандидувати далі. Во Герстенмаер в першу чергу зацікавлений у зовнішній політиці, і в цьому напрямі йшла його остання кілька річниця ліяльності у закордонній комісії парламенту. Частий промовець боннського парламенту, він своїм висловом, що «треба робити таку політику, щоб генерали не мали остаточного слова», зібрали оплескі від усього пленуму включно з опозицією, яка вперше і, як дотепер, востаннє альбодувала промову цеї урядової партії. В боннських колах вбачували в ньому майбутнього міністра закордонних справ або міністра оборони, і тільки передчасна смерть Елерса приневолила його перебрати пост президента палати послів.

Ми мали зустрічі з д-ром Герстенмаєром на дискусійних вечорах і повинні з присмінністю відмітити

НА МІЖНАРОДНІЙ ШАХІВНИЦІ

Лондон ратифікує договори

Ратифікувавши лондонські і паризькі договори, англійський парламент не тільки розпочав цю важку для багатьох інших партнерів процедуру, але продемонстрував тим самим британське зацікавлення теперішньою ситуацією на європейському континенті. Великобританія здійснює як перша країна європейський мілітарний альянс, проект якого висунув саме її закордонний міністер.

Варто при цій нагоді ще раз підкреслити, що залишення чотирьох держав на континенті, абстрагуючи від мілітарного пов'язання, являє собою важливий і далекодійучий політичний крок. Відомо, що якраз проти постійного перебування британських військ в Європі виступала завжди британська закордонна політика. Максимум, на який в обох світових війнах погодилися британці, виявився в дії експедиційних корпусів, які могли кожної хвилини залишити територію, яку вони боронили. Ратифікація лондонського і паризького домовленостей підтверджує ще раз важливу перестанову британської закордонної політики, до теперішнього принципу якої було втрачено баланс сил в Європі.

Скоре схвалення договорів, поза певним пропагандивним елементом, означає також заангажування Великобританії в Європі, з долею якої доводиться тепер з'являтися навіть англійському острову. Британці дубре пригадують розвиток обох світових воєн, в ході яких було чимало небезпек для самої Англії. Вже в другій світовій війні існувала можливість чужого, тобто німецького, десанту, з яким англійський генеральний штаб поважно рахувався. Тим більшою можна назвати загрозу з боку ССРС, спроможності якого багато більш від німецьких. Це була головна причина постання концепції, що краще боронити Великобританію на німецькій території, ніж допустити до того, щоб совєтські військові були в проглядному часі були побудовані над самим каналом і щоб звідти були ведені операції проти англійського острова.

Британське включення в європейський мілітарний альянс і політичний союз має послужити як вирівняння французько-німецьких взаємін. В цьому випадку, може, вперше Великобританія погоджується на роль невтралізатора; до тепер на континенті звичайно невтралізували себе європейські держави. Перемога Ідена, коли йдеться про побудову цього альянсу, проявляється також у самій концепції білтеральних договорів між поодинокими національними державами.

Якщо йдеться про погляд обох партій на ратифікацію договорів, то можна сказати, що велика більшість включаючи з опозицією схвалює дотеперішню політику уряду. Голосування, під час якого 264 послів підтримувало уряд (чотири проти), а решта стрималася, не відзеркалює впливні тих настроїв, які панували 17 і 18 листопада в Лондоні під час ратифікаційної дебати. Лейбористська фракція напочатку хотіла також голосувати за політику уряду, і в тому дусі виступали під час дебатів Етлі, Гейскайл і Моррісон. Беванівська група, головною лідеркою Бевана і Кросман, гостро виступала проти договорів, висуваючи свої відомі пакистанські погляди, і застакувала концепцію зовнішньої політики власної партії, яка, на її думку, довела до непотрібної ремілітаризації Німеччини.

Сила беваністів у лейбористській партії не є велика, хоч важливу роль відіграє інтелектуальне середовище навколо Кросмана і тижневика «New Statesman and Nation». Однак для спротиву ремілітаризації Німеччини Беван завжди є згідний зорганізувати сильну опозицію. Це вичвілося вже на конгресах британських преспілок і лейбористської партії в Скарборорі. Також і цим разом знайшлася ціла низка лейбористів, які були готові голосувати проти договорів. З цієї причини Етлі і Моррісон рішили стримати голосування, щоб зберегти загрожену єдність партії, хоч приблизно 200 послів було наставлено до самії ратифікації позитивно.

Існування в Англії великої кількості противників німецького обронення зумовлене кількома фактами. Насамперед упередженням до німецького мілітаризму, з яким британцям двічі доводилося зустрічатися. Зокрема в індустріальному середовищі можна знайти багато відкритих послідовників Бевана в німецькій справі, отже серед тих, які не є наявні прихильниками лейбористської партії. Другим моментом, який уможливив гострій виступ Бевана, є посилення невтралізму у Великобританії не тільки в лейбористських колах, але також між

лібералами і в певній консервативно зорінтованій групі. Явище невтралізму набирає щораз більших розмірів на континенті, і на цьому Беван спекулює і грає також. Ми є свідками розросту цієї течії у Франції і Німеччині. Було б фальшивим зводити його тільки до соціалістів і покликавати при тому на частину французьких і німецьких в ціlosti. Невтралізм пошириється останнього часу також на націоналістичні партії цих двох країн; не буде натягненням, коли скажемо, що сучасна криза ситуація в німецькому уряді є також випливом і цих настроїв.

Ратифікація договорів у Великобританії набирає саме тепер особливого значення, коли в інших країнах Європи вона стоїть перед великим знаком запитання. Не випадково посилюють большевики «коекзистенціальну» офензиву, яка, не зважаючи на офіційні відмови Заходу брати участь у великій європейській конференції «колективної безпеки», знаходить на Заході щораз більший відголоск. Не тільки британська, а також і європейська преса (яка кілька місяців

тому займає ще дуже «принципове» становище) пристосовується до «коекзистенціальної» термінології і тематики. Психоза співіснування з большевицьким світом здобуває собі право громадянства в США.

Тепер виникає питання: що буде, коли навіть прийде до ратифікації договорів в інших європейських країнах? Ратифікаційна дебата в британському парламенті показала, що обидві сторони, які вважали конечним здійсненням дотеперішніх заходів британської політики, кожнії хвилини готові далі дискутувати і говорити з советами про якусь ширшу і загальнішу «систему безпеки», подібну до пакту, який був заключений в Ліоцарно. Коекзистенція, не злажаючи ся на схвалення договорів, може мати ще багато інших проявів. Якщо хтось думає, що поза ратифікацією і озброєнням Німеччини не буде шляхів для «мирного співіснування» між Заходом і Сходом, той може ще важко розчаруватись.

Здається, що «коекзистенціальна» теза знайшла не тільки у Великобританії, а також і в США відповідний грунт і що після ратифікації, якщо тільки вона буде здійснена, прийде до довгої фази замирення, яка формально базуватиметься на «колективній безпеці», зате в політичній площині свідчиметься про величний успіх советської політики.

Мандес-Франс в Америці

Подорожі французьких прем'єрів до США набрали трохи неприємного посмаку, якщо зважити, що їх ціллю завжди було наладнання конфліктів між Америкою і Францією, які зростають в останніх роках, або отримання нової позиції на продовження колоніяльної політики в Азії, а від останнього часу — в Північній Африці. Навіть найкращий післявоєнний прем'єр Франції поїхав до Вашингтону, щоб узгіднити різні питання західної політики з Айзенгауером і Даллесом. Він також старався здобути собі персональний престиж, щоб зневітратізувати трохи виключні впливи німецького канцлера. Вашінгтонські розмови прояснюють трохи атмосферу досить затемнених американсько-французьких взаємин. Спільні комюнікети, видані 21 листопада, стверджують, що обидві уряди прямують до якнайскорішої ратифікації лондонського і паризького договорів.

В цьому контексті варто згадати промову Мандес-Франса перед пресствім клубом, в якій він заявив, що розмови з ССРС матимуть сенс тільки після ратифікації договорів і що ці договори не можуть бути ціною домовленості з советами. Мандес-Франс притримувався однак загальної «коекзистенціальної» термінології та тематики і старався обминати всі спірні питання. Він настоював на тому, що після ратифікації буде можна відновити переговори і з советським бльоком. На це зрештою згодилися самі американці якраз кілька днів тому, коли президент Айзенгауэр заявив про готовість США взяти участь у конференції «великої чвірки».

Питання німецько-французьких взаємин було теж заторкнене в комюнікеті, і американська сторона дала недвоясно зрозуміти, що вона настоює на їх найкращому розвитку, бо він є передумовою з'єднаної і мирної Європи. В інших точках однак до узгоднення не дійшло, а нарешті виявилася далекосіжні розбіжності між американськими і французькими поглядами. Це стосується старої проблеми французької колоніяльної політики, яку цілковито зрозуміло і оправдано американці не бажають підтримувати. Насамперед ідеться про індо-китаїське питання, яке Мандес-Франс бажає розв'язувати етапами, тоді як з американською стороною вже давно були численні пропозиції дати В'єтнамові, Ляосові і Камбоджі національну самостійність і державний суверенітет. Правильним є побоювання, що у випадку продовження дотеперішнього курсу також ці країни підпадуть під впливи національного комунізму. Програма Го-Чі-Міна буде завжди близька індо-китаїським національним елементам, ніж дотеперішній колоніяльний гніт і політичний утиск.

Даллес взяв тільки до відома з'ясування Мандес-Франса в північно-африканській справі і приобіяв вивчити цю проблематику. Два роки тому американська політика обстоювала позиції, що також північно-африканські держави повинні отримати самостійність; цю ж в ході дискусії про ЕОС відсунено це питання як незручне і невигідне. Тепер, коли проблема європейського обронення стойте цілковито в іншій площині і Франція є напередодні ратифікації, мабуть, прийде з часом до повернення американської політики на старі позиції.

Подорож Мандес-Франса в Америку викликала велике зацікавлення в американському політичному світі, не зважаючи на те, що обом західнім партнерам

тому здійснило ще дуже «принципове» становище) пристосовується до «коекзистенціальної» термінології і тематики. Психоза співіснування з большевицьким світом здобуває собі право громадянства в США.

Спроба агентату на його особу здобула йому ще більше популярності серед імпульсивних народних мас, які, зокрема в Африці і на Близькому Сході, захоплюються екстремізмом. Єгипетський уряд ангажується також у змаганнях Тунісу та Алжиру і здобуває собі ім'я оборонця всіх мухаммеда.

Але глибшою причини цих постійних змін у революційному керівництві треба шукати у відсутності нормалізації внутрішніх відносин. Єгипетські революціонери гадають, що вихід з кризи є можливий тільки шляхом дальшої радикалізації. Відклавши вибори на неперебачений час, скріплюючи далі військову диктатуру і усуваючи цим разом одного з «військ», «гіпетська революція», здається, не здійсняє тих цілей, які вона собі напочатку поставила, і починає бути джерелом боротьби за владу. Це зрештою не є дівне, бо відсутність правних норм в революційних обставинах приводить до взаємного винищування революційних проводирів.

Японська криза

Закордонна поїздка японського прем'єра Йошида не принесла, мабуть, тих наслідків, яких він сподівався. Навіть в США він не приєднав для своїх планів американських політиків. Його пропозиція створити плян Маршала для південно-східної Азії у висоті 4 мільярдів доларів зустріється з дуже холодним і скептичним відгомоном. За винятком дрібних торговельних узгіднень і своєрідної харитативної підтримки японський прем'єр нічого не досяг, хоча основні розмови з авторитетами питання японської економіки.

Однак рівночасно йдуть за кордон інші японські місії і делегації. Недавно повернулася з Китаю делегація двадцяти п'яти парламентаристів, які перевізували в КНР і вели розмови з Чу-Ен-Ляєм. Варто також відмітити, що в той час відвідували Китай друга група, складена з 14 науковців і техніків. З ССР повернулася група японських комерсантів і державних урядовців, яка дала звіт про свою шеститижневу подорож. Оцінки японців, що повернулися з ССР і КНР, ідуть у розріз з думками Йошиди. Вони, як і багато японських політиків, пропонують зближення з советським бльоком, а зокрема з Китаем. Ці противники суто американської орієнтації Йошида обіцяють собі, що унормування взаємів із східним бльоком може привести до звільнення японських воєнно-полонінних, до поширення торгівлі і передачі Японії старих прав на рибальство в китайських водах.

Можна додумуватися, що китайці поставили Японії вимогу не ангажуватися по американському боці і не входити в різну мілітарну систему, спонсоровану і підтримувану США. Зовнішньо-політичні ускладнення і криза економічна ситуація спричинили врешті поважну внутрішньо-політичну кризу. В ліберальній партії прем'єра Йошида прийшло до відкритої ребелії, яка закінчилася виходом 33-х послів, які бажають оформитися в консервативну партію. У зв'язку з цим розколом прем'єр може рахувати на парламенті тільки на 189 з 467 можливих голосів, а в сенаті — на 92 з 250. Соціалісти бажають повалити уряд, до чого може скоро прийти, якщо новозформована фракція солідаризуватиметься з соціалістами при голосуванні в парламенті.

Криза японської політики на зовнішньому секторі не є випадковою, а є випливом процесів, які переходить Японія із азійського континенту. Після війни японська політика не знайшла доступу до інших азійських народів і не здобула собі того престижу у світі, як, наприклад, аденауерівська Німеччина. Зоріснувавши цілковито на США, Японія ще більше втратила в очах народів Азії — і не тільки тих, які мають дикторський режим, а і тих, які мають демократичний державний устрій. Після повороту з Америки Йошида стоїть перед багато гіршою ситуацією, ніж та, яка була перед його подорожжю.

ДВАДЦЯТИЛІТТЯ КРИВАВОГО ЗЛОЧИНУ

Нешодавно відбувся третій з'їзд письменників у Києві, який засвідчив таку відданість партії, у якій усі письменники говорили на один голос, наче б виступали не десятки творчих людей, а одна особа зачитувала наперед заготовлені штампи. Між цим з'їздом і серединою двадцятих років, коли ще могла існувати Вапліте з Хвильовим, Кулішем, Яновським, неокласики з Зеровим і незалежним тоді Рильським та ряд інших літературних угрупувань, що творилася на принципах спільноти мистецьких поглядів. — лежить тридцятіліття кривавого терору, розрахованого на те, щоб українську літературу зробити такою «смиреною».

Якщо терор, спрямований проти української культури, взагалі невдавав від початку опанування України советською Ресією (розстріл Чупринки та ін.), то особливе його посилення припадає на початок тридцятих років, точніше на 1933, коли Сталін надіслав на Україну Постишеву, щоб, не рапуючись з мільйонами жертв, остаточно зломити опір українського народу. Проти селянства був зastosований голод, в ділянці культури першими впали Хвильовий, а потім Скрипник, який, хоч ніби доглядав партійної лінії в літературі, прокравав своїм авторитетом українські культурні кадри. А вже після цього большевизм мав змогу занекти українську літературу масовими розстрілами. «Чистки» й заслання не припинялися протягом 1933—34 років, але свого апогея постишевщина досягла в кінці 1934.

Використавши нагоду вбивства Кірова, яке так і лишилося нез'ясованим: (чи його дійсно вбили так, як подавалось в партійних повідомленнях, чи наказав забити сам Сталін, щоб виправдати терор, який він готував), НКВД розстріляло 28 діячів української культури, переважно письменників. Постановою сесії верховного суду СССР під головуванням Ульріха, що відбулася 13—14 грудня, було засуджено на розстріл:

1. Крушельницького Івана
2. Крушельницького Тараса
3. Сказинського Романа
4. Лебединця Михайла
5. Шевченка Романа
6. Карабута Анатолія
7. Сидорова Петра
8. Скрипу-Козловського Григорія
9. Фальківського Дмитра
10. Косинку-Стрільця Григорія
11. Оксамита Михайла
12. Шербіну Олександра
13. Терещенка Івана
14. Буревія Костя
15. Влизька Олексу
16. Дмитрієва Євгена
17. Богдановича Адама
18. Бутузова Порфирія
19. Бутузова Івана
20. П'ятницю Володимира
21. Блаченка Якова
22. Полевого Домініка
23. Хоптия Івана
24. Борецького Петра
25. Лук'янова-Світозарова Лерні
26. Півненка Константина
27. Матища Сергія
28. Ляшенка Олександра

Як написано в постанові сесії, суд ніби «встановив, що більшість обвинувачених прибула в СССР через Польщу, а частина через Румунію, маючи завдання по вчиненню на території УССР ряду терористичних актів». Від початку до кінця безпідставна брехня, бо лише вісім приходило з Західної України, але сале тих, які вірили в можливість поєднати український патріотизм і лояльну спів-

ОЛЕКСА ВЛИЗЬКО

Рейс

Регочуть і свистять на палубі матроси (штурмують у бакборт важкий зелений вал), а берег золотий зникає у провал... Команда: Поворот! Кріпти троси!

За хмарами пахтять багряні папіроси. У сказі шестерень реве машини шал. За вдарами у кіль, мов бомба... інтервал... На палубі свистять за працею матроси...

Вода, вода й вода та хвилі океану... У рубці — капітан схиливсь на карту [рвану] О, важко як у чорну пітьму йти!

Як би не завести на скелю чи на ка- [мінь...] I карта, наче пух, кружляє під руками й обвали вали гарпунять у борти.

працю з советським режимом. Решта двадцять були просто підсоветськими українцями, частинно партійці й комсомольці.

У цьому випадкові вже зовсім не йшлося про винних і невинних, винними вони були вже тому, що були у країнами. Це був чи не перший випадок, коли було заплановано розстріляти певне число людей за розкладкою.

Розмова

Сусіди розповідали, що остання його розмова відбулась о третій годині ночі. Саме в цю пору до нього з'явились люди в напівісковій формі. Про мету своїх відвідин вони написали йому на шматку паперу. На цьому ж папері він написав їм запитання, чому саме його мають забрати. За той час, коли агенти робили обшук, шматок паперу віршило ще кілька запитань та відповідей. Цю розмову на папері агенти забрали з собою, як додаток до заведеної справи на поета Олексу Влизьку.

... Але він не завжди був таким. Коли наприкінці 1921 року в Києві на розі Олександровської вулиці та Хрестатика засновано було літературний клуб профспілки Радпрацівників, то одним з перших відвідувачів його був Юнак екстравагантного вигляду, від якого в пам'яті залишились його велики круглі очі. Кажуть, що кожна людина має свого двійника в тваринному царстві. Він був кібцем, виразно окресленим на вигляд ступовим птахом, який височить на пагорбі, щільно стиснувши крила.

Цей клуб був місцем зосередження всіх російських літературних сил Києва. Тут починав відомий російський поет Микола Ушаков, письменники Дмитро Урин, Микола Лядов, Рафаїл Скоморовський, Лев Войтовський та інші. Все це були добірні сили. Атмосфера гонитви за шліфованою формою була насищена спріжністю творчою електрикою. Юнак почував себе тут стиснутим. Тоді він писав вірші російською мовою. Але його поетичні вправи йому не велися. Тим часом він перемагав себе і інколи виступав з цими віршами, не знаходячи від автторії бажаного відгуку.

Тієї ж таки зими 1921—1922 року трапилась фатальна подія. Несподівано він захворів на дитячу хворобу — шкарлатину. Хвороба відбрала йому слух. Згодом від цього він почав втрачати й мову. Якийсь час розмовляв він надто невиразно, так що його важко було зrozуміти, а чим далі, тим стан усіх піршав і гіршав.

Але під час захворування з Олексом Влизьком стала ще одна зміна. Після недуги він почав писати українською мовою. В одному безбарвному журнальчикові, що в українізованому вигляді, замість колишньої «Профессиональної життєвості», став виходити під прозаїчною назвою «Обмінною досвідом», почав він друкувати свої вірші. Та незабаром він перешов уже до красової газети «Пролетарська Правда» та журналу «Глобус», що видавався при ній. Тут Олекса Влизько наблизився вже до українських літературних кіл. У цьому йому багато допоміг Антоненко-Давидович, який редактував «Глобус».

Під ту пору київські поети та письменники різко ділилися на дві групи, точніше на два покоління. До старшої генерації належали Микола Зеров, Максим Рильський (це ж був уже 1924 рік), Дмитро Загул. І зовсім початківцями ще були такі, як Воскресенський, Сава Голованівський, Іван Нехода, Андрій Малишко. Між цими двома лавами перебував Олекса Влизько, належавши до того нечисленого серединного покоління, яке репрезентував головним чином Дмитро Фальківський.

Якщо Фальківський виходив зі стихійної лірики, то Влизько шукав мотивів більш чітких, більш злютованих. мотивів переважно індустриальних. Це було виразно нове в українській поезії. У своєму бажанні створити мідний конструктивістичний вірш він формально наблизився часом до крайності футуризму, споріднюючись з поетами «Нової генерації».

Після 1925 року він зовсім уже втратив мову. Тепер він міг вести розмову, тільки на папері. Приходив до редакції, клав на стіл щойно написані вірші і поруч з ними бльокнот, на якому зразу ж писав:

«Прочитайте. Підійдуть чи ні?»

І чекав на відповідь. Чекаючи, він дивився на літературного редактора пронизливим зором. Коли редактор погано почав писати відповідь, він розумів її вже з перших двох літер. Тоді швидко кивав головою — в обох випадках: згоди й незгоди.

Іноді траплялися курйози. Якось по-

метода пізніше широко практикована.

Після 1934 терор з припливами й відливами, але безнастінно, триває далі. Загинуло безліч людей і гинуть далі, але тим не менше ми не можемо забути кривавого, одного з найбільш нелюдських злочину, поповненого московським большевизмом супроти України, що його двадцятиліття ми відзначаємо в грудні цього року.

на папері

вернувшись з Криму, він приїхав з віршем до тодішнього редактора «Пролетарської Правди» Костя Кравченка. Один був глухий і німий. Другий був заікуватий. Вірш, який приніс Влизько, починався так:

Від Одеси до Батуза

Щезла риба скумбрія...

Вірш у цілому був присвячений цій добрій рибині, що раптом зникла, не знати куди. Редактор спочатку, з трудом видавлюючи з себе кавалки слів, намагався пояснити поетові неслідність теми. Схвильований такою екстраваганцією, він забув, що його партнер у «розмові» його, властиво, не чує. Влизько владно показав на бльокнот. Тоді на папері з'явилається несподівана для поета відповідь:

«Як же так? Виходить, що до революції скумбрія була, а після революції щезла!»

У газеті вірша так і не вмістили, він з'явився згодом лише у збірці.

Пригадуються збори в Будинку письменника. Поети виступали один по одному, читали нові поезії. Серед присутніх був і Олекса Влизько. Він допливо дивився на виступаючих. Він був органічно пройнятий загальним настроєм. Навіть сміяється тоді, коли сміялися всі навколо. Людина іншої життєвої на прагні, меншої, слабшої, безумовно мала б у записку брів риски трагічної міні. Нічого подібного не було у Влизько.

Ранок майстра корабля

У той час він готувався стати майстром корабля. Був студентом суднобудівного відділу ФІШ-у — факультету інженерів шляхів Київського політехнічного інституту.

Перша зустріч з ним відбулася десь у листопаді 1922 року. Саме тоді в Київському політехнічному інституті, і саме на цьому факультеті, організувався літературний гурток, яким керувала сестра тодішнього наркома освіти РСФСР Мар'я Василівна Луначарська. Гурток був немалий, до нього входило щось понад вісімдесят студентів та студенток. Треба додати, що на зазначеному факультеті було чимало тих, хто цікавилися літературою. Організатором цього гуртка був профуприватований факультету Іван Мойся, який потім став Іваном Ле. Молодий поет Євген Ніженець, початкуючий письменник Микола Вишнівський та інші брали в ньому участь.

На зборах гуртка ці молоді люди читали свої оповідання, вірші і вели темпераментні розмови про нову літературу, яка тоді ще так манила своїми незнаними обріями.

Після одного засідання гуртка підійшов він — високий, гнучкий, з тонким обличчям (тоді він ще не носив пенсне). До речі сказати, на попередніх засіданнях гуртка його не було, на цей раз він з'явився вперше.

— Якщо маєте час, перегляньте це невеличке оповідання.

Рукопис мав усього чотири звичайні аркуші, і назва його була «де несуться чаплі». Історія, про яку розповідав цей молодий автор, була нескладна, але прозякнута свіжим ліризмом. Зміст такий:

...десятирічному хлопчакові батько розповів, що гніздо чаплі людина ніколи знайти не може, бо чапля завжди вибирає таке місце, такі надзвичайні нетрі, куди людина не дійти. Малий добре запам'ятав батькове слово. А було це «дні громадянської війни». У селі часто були зміни — то з'являлися червоні, то білі, то виходили гарячкові, загонисте отамання. А в один незабутній день на вулицях села зчинилася бійка між білими та ще кімсь — малий не зінав, хто вони. Кривава подія з тієї бійки стала саме на подвір'ї, де він жив. Тоді на очах дитини було вбито його батька та старшого брата. Малий з переляку кинувся павтою. Довго, не зупиняючись, біг він левадами, нивами, тоді якимись очеретами, аж знесилений упав. Уже не чути було ні пострілів, ні вигуків. Навколо тиша. Коли хлопчак оглядався, то побачив велике гніздо. Він опинився в тому місці, де несуться чаплі.

До цього на літературному гуртку бу-

ка. Конфлікт між ув'язненім Я та безконечною дійсністю для нього не існував. Життю, яким би боком воно до нього не оберталось, він без жодних застережень, раз назавжди сказав «так».

Особливо напруженим та енергійним він був тоді, коли повернувся з Західної Європи. Там він побачив щось для себе. Важкий дим з фабричних комінів Руру він вдихав, як паохощі помаранчових садів. Лунку механіку великих міст, рокотання людського прибою

МОЛЬЄРІВ „ТАРТЮФ“

НА СЦЕНІ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ В АМЕРИЦІ

Історія комедії

«Тартюфові» — якщо обчислюти роки — вже повних 290 років. Це з технічного боку один із найбільше оброблених творів великого автора, який створив не лише цілу добу французького театру, але й добу у французькій літературі. Був це час, коли на французькому королівському троні сидів Людовик XIV той король, який сам танцював у балеті і так цирко підтримував літературу й мистецтво. Французький театр завоював собі тоді не лише прихильність глядачів, але й місце у світовому театральному мистецтві. Кардинал Рішельє, в якого палац постав перший справжній театр (приміщення) в Парижі з розмальованою декорацією, започаткував цей ріст французького театрального мистецтва своїм щедрим меценатством, та й не лише меценатством: він теж писав цілі розділи для драматичних творів і підсував теми драматичним письменникам.

Тему для «Тартюфа» дало Мольєрові само життя. З 1627 року існувала у Франції релігійна організація, що мала назву: «Товариство святих Дарів». Заснували її з дуже шляхетною метою завести чистоту моралі. Але в дійсності члени цього товариства стали втручатись у чужі справи, шпигували, доносили, і врешті ця громада обернулась на притулок шахрайів і злонічинців, які під побожною маскою переховували своє шахрайство.

Звичайно, Мольєр не міг відмовитись від цього сюжету. Так 12 травня 1664 року були виставлені перед королем три перші акти «Тартюфа».

Але святобожники не забували про великого письменника. Один із їх гурту Рошемон звернувся до короля з виразним проханням знищити Мольєрову «безбожну» п'есу. Хто знає, як закінчилась би ця справа, якби несподівано не бмерла королева Анна Австрійська, а з нею загинула могутність святобожників. Людовик теж не гаяв часу і розпустив співєтне «святе товариство», а Мольєрові дав дозвіл на виставу Тартюфа. Так 5 серпня 1665 р. «Тартюф» побачив світло рампи.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В НАШОМУ ТЕАТРІ

Режисер Олімпія Добровольська, ставлячи «Тартюфа» на відкриття українського театрального сезону в Америці, ішла за класичним зразком. Це головні видно на ролі самого Тартюфа, яку доручено акторові Миронові Чолганові. Він і мав ту трагічну маску Тартюфа, який, заплутаний у лицемірство, переживає свою особисту трагедію. Чолган створював більше тип жертви, ніж справжнього винуватця. В нього, може, замало рафінованості, яку мусить мати ця облудна маска, переходячи від удаваної святобільової проповіді до майже натуралистичного вияву своїх

розворуханих пристрастей. Теж і в останній сцені, коли вся інтрига звертається проти Тартюфа, він занадто статичний. Але Чолган виявив широкий діапазон акторського тлумачення ролі та й скопив характеристичні риси персонажу, що став безсмертним. При глибшім про- студіюванні цієї безперечно однієї з наймарантиніших ролей театрального репертуару, вона стане для Чолгана найкращою.

В. Калин доводиться бачити вперше. Але — це саме і була типова служниця, яку створило французьке видання Колъмбін з театру дель арте. Це той тип Колъмбіні, яку створила у противагу до італійського типа Катерина Біянколеллі в Парижі під кінець XVII сторіччя: легка, граційна й елегантна та й перша за все розумна, яка повчає й перемагає завдяки своєму здоровому розумові. В. Калин була без закиду. Вона мала всі ці прикмети, акрім того — ще й живий темперамент, ефектову зовнішність, знамениту дикцію і все те, що прикривається словом сценічність.

Йосип Гірняк знову створив новий тип. Великий актор навіть у гримуванні подбав про те, щоб вийшов цілій і заокруглений персонаж. І в точеньках вусиках і в розкритих «поставлених у стовп» очах крилися ті риси, які підкреслювали маску наївного і довірливого, хоч дуже впершого мішуха. Гірняк — хоч і роля побудована на масці Панталоне — далеко вийшов поза інтерпретацію маски. Він надав їй живих психологічних рис та й відтворював живу особу. Тому Й Оргон у відтворенні Гірняка — це трагічна постать, яка терпить не лише з уваги на свою глупінські довірливості, але й з уваги на

лицемірну атмосферу, для якої він надто простий і обмежений.

Ансамблі театру молодий і не зовсім ще вирівняний. Тут вибивалась своюю акторською рутину Ліда Крушельницька в ролі Ельміри, не підкрайно вже короткого виходу самої Олімпії Добровольської у безмовній ролі челядки Фліпоти. М. Понеділок у ролі судді випрацював свій короткий вихід з пристосуванням до вимог французької комедії. В. Змій по-таківськи звів гурт комічних персонажів. З наймолодших подобався Я. Шуган як Даміс. У нього багато грації. Іва Куліш прегарно наслідує свою вчительку — так, що часом здавалось, що це пані Олімпія в ролі Парнель. В інших ролях були: Любов Сай (Марія), І. Шуган (Шалер), Р. Легеджа (поліцай). Гарні ефектовні костюми. Оформлення сцени скромне, як і було скроине триста років тому в театрі Мольєра.

Гарно звучала жива мова у віршозому перекладі Володимира Самійлена. Тут на безпосередньому зразку бачимо, як добре опанував був цей наш поет форму віршованого фейлетону на зразок Беранжес, бо з цією легкістю він підійшов і до вірша Мольєра. Вистава, яка йде по більших містах США, загально подобається і збирає рекордове число публік. Ця вистава актуальна. Не лише з уваги на те, що актуальна на інших театральних сценах. Її грають тепер у Франції та й на виставах в інших країнах. Правда, французький театр має теж стилеве завдання.

Але для нас вистава — не експеримент. Для нас актуальні сама тема, самий сюжет, сама сатира. Не то в релігійному аспекті; але скажім, скільки лицемірства у національній, патріотичній, суспільній, громадській діяльності з постійною декламацією «фраз», які повинні бути молитвою.

(от)

Хроніка культурного життя в УССР

Йосип Гірняк у ролі Оргона і Мирон Чолган у ролі Тартюфа. Оформлення сцени Мирослава Радиша.

ІВ. КОШЕЛІВЕЦЬ

Про Лазаря, побожність і колючий дріт

Історія з Лазарем змушує мене до не-присмного обов'язку вияснювати абеткові істини, але вона дає добру нагоду по-говорити й про ряд загальнокультурних справ, до яких я ледве чи скоро дійшов би, якби не ця добра нагода. Тому дозволю собі висловитися дещо ширше, зрештою далеко не відступаючи від теми. Отже за порядком.

«Сучасна Україна» в числі від 7 листопада на відзначення століття з дня народження Оскара Вайлда передрукувала з паризької «Нувель літтерер» три короткі історії письменника в записі Гідо де Се. Серед них, скажімо, апокrifічного характеру, «Легенда про вічного жіда», що вільно трактує тему воскресіння Лазаря. Не переказую її тут, бо хто читає статтю, той має змогу прочитати й саму легенду. Саме вона стала предметом жвавого обговорення в пресі. Можна сподіватися ще й більше голосів, але поки юстиція «Шляху перемоги» і «Християнський голос».

Я вважав потрібним відповісти на їх відгуки не тому, що вони це зробили в такій формі, як висловився колись дотепно мій приятель Юрій Дивнич, наче троходіл, що виліз із лонгіх і замахнувся кожного зустрічного огоріти дубиною по голові. Роблю це виключно з тим, щоб сказати, що можна думати й інакше.

Якби мати справу з людьми, які щиро занепокоїлися, що публікація подібних речей може загрожувати суспільній моралі, толі йм зовсім лагідно можна було б відповісти такими аргументами.

1. У християнській Європі споконвіку, а вже напевно після часів інквізиції,

письменникам вільно було писати подібні речі, і це саме собою не вважалося за пропаганду атеїзму, бо літературний образ не завжди трактується безпосередньо. Тільки завдяки такій толерантності Європа не закам'янила на зразок східних деспотів, а витворила велику культуру, до якої ніби хочемо належати й ми і якою законною як люди пишемося.

2. Щоправда, католицька церква виписувала суперечні її догматам твори на індекс заборонених книжок. Але заборона ніколи не вважалася такою суровою, щоб добре католики заборонених книжок дійсно не читали. Адже на індексі були не тільки твори Вольтера, Бальзака, Анатоля Франса, Андре Жіда й ще багатьох інших, без яких Європа не була б такою, як вона є, а й «Божественна комедія» Данте.

3. Скільки нам відомо, ця культурна толерантність, що іншими словами називається свободою творчості, існує в Європі й зараз. Доказом цього є те, що Вайлдову легенду про Лазаря надрукувала поміркова, зовсім не ліва французька газета «Нувель літтерер», і всім нормальним людям ясно, що це не мас нічого спільнотного з пропагандою безбожництва. Це можна бачити хоча б з того, що почесним співробітником цієї газети є християнський філософ Габріель Марсель, який в Франції має приблизно таке значення, як Ясперс у Німеччині. Навіть у тому самому числі (14. X. 1954), поруч з легендою про Лазаря, є його стаття, як і в усіх наступних. Чому він не запротестував? Ясно: він християнин, а не фарiseй.

4. Багато українських письменників не останнього гатунку часом «гришли»

ї писали исканонічні речі. Постає таким чином питання, чи не викинути з нашої культури Шевченка за «Марію», Лесю Українку за драматичну поему «В катомбах», Франка, Коцюбинського, Стєфаника і ще багатьох інших? І чи не лишилася в тоді лише культура «Шляху перемоги»? Чи не перебільшу я, говорячи таке? Ні. Українському народові не бракує побожності, але ми ніколи не чули, щоб хтось в ім'я християнських ідеалів вимагав «чистки» для української культури. Щойно на еміграції ми зустріли людей, які насторіливо хочуть злінчувати її, і то під гаслом високих національних ідеалів і християнізму. Це останнє найстрашніше, бо нерозумні легкі збирати під такі гасла фанатичні натовпи, до яких не доходить голос тверезої перстороги. І тут починає діяти те, що я називав би втратою відчуття людської правди.

Я знаю й аргументи людей простих, чесних патріотів, які на все те, що я сказав вище, відповідають так: усе це ми добре розуміємо, це гарно, і їм, європейцям, можна, але ми не сміємо дозволити собі зайвої розкоші, бо всі зусилля треба зосередити на здобутті власної держави. Тому ці смирні з природи люди постіють пасивно на бік крикунів і терплять їх терор. Що відповісти цим наївникам, серед яких, до речі, велике число людей з університетськими дипломами? Скажемо їм так: таж державу не можна поставити на порожньому місці. Народ, претендуєчи на власну державу, мусить мати не тільки територію, економіку, а й свою національну культуру, яка саме й виправдує вимогу окремої державності. Державу будуть не тільки політики, а й письменники, поети, музики, коли вони навіть і не думають про це, а просто пишуть романи чи симфонії. Нам аж занадто не бракує полі-

тичних платформ, але гостро бракує бодай одного доброго роману, хай і не дуже цінотливого, але такого, щоб його переклали на десятки чужих мов. Він зробив би більше, ніж десять тисяч крикунів, які волають, щоб їм негайно дали державу, бо стороння людина, почувши їх, може впасти в сумнів, чи безпечно їм давати державу, що вони з це зроблять, лік дістануть, перегрізуть один одному горлянку чи почнуть перегризати іншим?

Наши державницький аскетизм, такий шляхетний зрештою в задумі, формує люді однобожжя, до яких чужі ставляться з законним недовір'ям. І саме людської культури бракує нам, щоб запасоготіти їх, що й нам не чуже все людське.

Абетковими істинами я хотів лише сказати, що кожна людина має право на власну думку і що її не можна оголосувати «зрадником» тільки за те, що вона думас інакше, ніж редактори «Шляху перемоги». Щодо цих останніх, то я не мав жодного наміру їх в чомусь перевинувати, бо це завдання непосильне. Якщо вони, прикрившися побожністю й ідеалізмом, напали на «Сучасну Україну» за Лазаря, то це тільки фарисейство. Відома річ, що вони мають дрібні порахунки з так званими (в їх термінології) «двійкарями» на Карльспляці і з цією метою використали зовсім недоречну нагоду.

Аж дивно, що люди в гарно виприсуваних костюмах і з міліми усмішками на обличчях, коли ви з ними розмовляєте, могли написати на своїх компатріотів, що заклопотані долею України не менше, ніж вони самі, отаку гидоту: «...цей матеріалізм і явне богохульство з висловом душевного нігілізму авторів «Сучасної України» (між ними є й о. д-р Іван Гриньох! — примітка складача...)». Ледве чи я вибрал найбільшу лайку в

Ернест Гемінгвей — лавреат 1954

Нагорода Нобеля — найвище відзначення, яким шведська академія, що складається з вісімнадцятьох «безсмертників», коронує щорічно одного майстра слова. Достойних кандидатів однака бував завжди більше, бо завжди є в світовій літературі бодай десяток людей, які варти високої нагороди. Тому літературний світ так напружено чекає під кінець року вироку «безсмертників» і так досить гостро реагує, коли, на його думку, нагорода дістается сумнівному кандидатові, як от минулого року — політикові Черчілу.

Вирішення цього року, здається, дістала однозгідне схвалення, бо новий лавреат — Ернест Гемінгвей уже з чверть століття належить до кращих прозаїків світу. Кілька його романів і багато оповідань дали шеренгу літературних постатей, дуже характеристичних для цього автора. У Гемінгвея немає ні «позитивних», ні «негативних» образів. Цього критерію він взагалі не визнає. У pole його обсервації потрапляють переважно, якщо не виключно, люди з нахилом до пригодництва, до гострих переживань, які в цьому гоні пізнати повноту життя й ризиковану насолоду не зупиняються перед небезпекою смерті.

Властво таким с ї сам автор, і чи не найбільше про себе самого він пише. Якщо є поети, що не потребують взагалі бачити життя, їхня поезія є продуктом чистої фантазії, то пряма протилежність їм може бути Ернест Гемінгвей. Його надзвичайні пригоди минулого року в Африці з небезпечними вирядами на полювання, з двома повітряними катастрофами підряд — свідчать про те, що письменник і в похилому вже віці не поганував невситимого гону всюди побував і все пережити самому. І переважно з найбільш критичними пригодницькими ситуаціями, які переживав автор, поставали його твори.

ЕМІЛІЯ ДІКІНСОН

* * *

Чи душу полум'я б ти зрів?
Тоді замкнися в дім:
Червона барва розгорань,
Ta в золоті яснім

Як сила жару заблищить.
Ух первень, наче дні,
Не колір — світло подає
Від чистого вогню.

Селяни славлять коваля,
Бо в кузні мирний дзвін
Про горно мовить потайне,
Що в поміч мас він,

Коли з металом зводить змаг
І торс його трясе
Аж поки світло те йому
Не вийде з горна все.

Переклад ОЛ. ЗУЄВСЬКОГО

тій статті, що ніби призначена бути християнською відповідлю на невинне оповідання про Лазаря (див. «В логічній послідовності», «Шлях перемоги» від 14 листопада, 1954).

Дорогий читачу «Шляху перемоги», якщо ти в обуренні готовий піти на Карльспляц і розгромити «богохульників», подумай насамперед, що я галасі твоїх редакторів не все в порядку. Хай твоя газета й найліпша, але й всі інші, гірші, на еміграції, і то жодна з них, не ведуть антирелігійної пропаганди, бо в цьому немає потреби і жодного глупду. А щодо «Сучасної України», то хай вона буде найгіршою, але й вона так само цього не робить. Навпаки, перекидай комплекти її за якийсь час, і ти пerekонаєшся, що в ній раз-у-раз трапляються статті чи окремі відступи, повні циркульного обурення про переслідування релігії на Україні, бо редактори її не менші патроти від редакторів твоєї газети. Можна кричати, що комусь брає політичного розуму, але бити трикутну про небезпеку атеїзму, що загрожує з сторінок якоїсь еміграційної газети — це просто консенс.

Редакція «Шляху перемоги» втратила почуття міри і занадто дрібні порахунки прикриває занадто високими принципами. Використавши для цієї мети бідного Лазаря, вона промахнулася. Во серед «дів'ятирів» немає якраз ні одного, хто має ширше зацікавлення літературними студіями, і Лазаря знайшов і опублікував редактор відділу літератури й мистецтва (підписаній під цією статтею), який може сказати, що не належить до жодної партії чи політичної організації, в тому числі й до УГВР. Він працює в газеті, оскільки мас людське довір'я персонально відповідає за відділ літератури й мистецтва і персонально ж боронить свою працю. І вік це робить, поки, на щастя, не вистачає колючого дроту,

Кілька дат з його письменницької праці можуть це добре ілюструвати.

Ернест Гемінгвей народився 1894 на передмісті Чікаго. Його батько був лікарем і бажав для свого сина почесної кар'єри. Але в сімнадцять років молодий Гемінгвей залишив коледж і почав незалежне пригодницьке життя, здобуваючи на прожиток то як прислужник ресторана, то як боксер, нарешті як співробітник невеликої американської газети.

Від початку війни 1914 він був санітаром, потім вступив до італійської армії і був поранений в ногу. Пізніше враження цієї доби знайшли свій вираз у романі «Прощай, зброя».

Після війни Гемінгвей оселився в Парижі. 1926 зазнав великого успіху з творами «Сонце теж зійде» і «Весняні громи».

Лише кілька років утримався уже славетний тоді письменник в США, що знав повернутися до Європи, де його особливо вабила Єспанія. 1932 тут з'явилася

«Смерть після полуночі». Під час громадянської війни в Єспанії Гемінгвей брав участь по боці республіканців. І наслідком безпосереднього досвіду появився знаменитий роман «Кому б'є година».

1942 Гемінгвей став воєнним кореспондентом у Європі, зближується з повстанським рухом у Франції і в числі перших вступає до Парижу разом з дивізією генерала Леклерка.

Поза тим особливо його притягає полювання в Африці і рибальство в районі Куби. З Африкою з'язані «Сніги Кілімандря» і «Зелені горби Африки». Куба дала надхнення на один з останніх шедеврів Гемінгвея «Старий і море» (1952).

Взагалі Гемінгвей властива манера писати діалогом, динамічність і майстерність якого, мабуть, не знають собі рівних. Тільки останній називаний нами твір писаний, на відміну від інших, монологом, що є зрештою тільки різновидністю діалогу. Надзвичайно цікаве те, що при такому опануванні цих форм Гемінгвей не написав нічого для театру.

I. K.

— Чому ні? — сказав я, спостерігаючи протилежний берег, де вже тепер не було возів.

— Але що вони робитимуть під артилерією, коли мене вислали через артилерію?

— Ви лишили клітку з голубами відкритою? — спітав я.

— Так.

— Тоді вони повилітають.

— Так, певно, вони повилітають. Але інші? Краєще не думати про інших, — сказав він.

— Коли ви відпочините, ви мусите йти, — наполагав я. — Підведіться й попробуйте тепер піти.

— Дякую, — сказав він і підвівся, хитнувся назад і вперед і сів назад у порох.

— Я доглядав тварин, — сказав він монотонно, але вже не мені. — Я ж лише доглядав тварин.

Для нього не можна було нічого зробити. Був перший день Великодня, і фашисти насувались на Ебро. Був сірий захмарний день, хмарі низко висіли, і тому їх літаків не було. Це і факт, що кішки можуть за себе подбати, було єдине щастя, яке старий будь-коли мав.

КІШКА НА ДОЩІ

Лише двоє американців жило в готелі. З усіх людей, які ім зустрічались на сходах по дорозі до їх кімнати, вони нікого не знали. Їх кімната була на другому поверсі з виглядом на море і на міські сади, і на пам'ятник воїна. В садах були велики пальми і зелені лавки. При добрий погоді там був завжди маляр з своїм мольбертом. Малярям подобався спосіб, як росли пальми, і яскраві фарби готелью, що лежали проти садів і моря. Італійці приїздили здалека, щоб дивитися на пам'ятник воїна. Він був з бронзи й близько під дощем. Доціло. Доціло скапував з пальм. На доріжках в піску стояли калюжі води. Море пробило довгою лінією дощ, набігло на берег і назад, щоб знову розбитися довгою лінією в дощі. Авто познікали з майдану біля пам'ятника воїна. На порозі кафе, що було навпроти, стояв кельнер і дивився на порожній майдан.

Молода американка стояла біля вікна й дивилася надвір. Якраз перед її вікном сімдесятеро кішок під столом, що мок під дощем. Кішка пробувала так згорнутися, щоб на неї не капало.

— Я піду вниз і візьму кішку, — сказала молода американка.

— Я це зроблю, — запропонував її чоловік з ліжка.

— Ні, я її принесу. Ця бідна кішка надворі; як вона намагається лишитися сухою під столом.

Її чоловік читав далі. Він лежав в кінці ліжка, підперши двома подушками.

— Не намокні, — сказав він.

Іого жінка зійшла вниз, і власник готелю підвівся й вклонився, коли вона пройшла повз бюро. Його пульт стояв у глибині бюро. Він був дуже старий і високий.

— І піде вниз і візьму кішку, — сказала власник готелю.

(Далі на 10. стор.)

СТАРИЙ НА МОСТУ

Старий сталевих окулярях і дуже заплінено одягі сидів край дороги. Через ріку лежав понтонний міст, і по ньому їхали вози, вантажні авт, ішли жінки і діти. Вози, запряжені мулами, хитаються піднімались за мостом на схил берега, і солдати допомагали, натискаючи на спиці коліс. Вантажні вози тяжко працювали, щоб вибратися з усього, і селяни збивали пил, що доходив до кісточок. Але старий сидів, не рухаючись. Він був занадто зморений, щоб іти далі.

Я мав наказ перейти міст, обстежити на другому боці передмостове укріплення і встановити, до якого пункту дійшов ворог. Я це зробив і повертаєсь мостом назад. Тепер там не було вже стільки возів, лише трохи людей, що йшли пішки, але старий все ще був там.

— Звідкіль ви? — спітав я.

— З Сан Карльос, — відповів він і помсіхнувся.

Це було його рідне місто, і тому йому було радісно згадувати його, і він посміхнувся.

— Я доглядав тварин, — пояснив він.

— Так, — сказав я, не зовсім розуміючи.

— Так, — мовив він, — знаєте, я лішився, щоб доглядати за тваринами. Я був останнім, що залишив місто Сан Карльос.

Він не виглядав ні на чабана, ні на пастуха, і я подивився на його запилений, чорний одяг, і його сіре, запилене обличчя, і його сталеві окуляри і сказав:

— Шо ж це були за тварини?

— Всякі тварини, — пояснив він і похитав головою. — Я мусив їх лишити.

Я спостерігав міст і африканського вигляду місцевість дельта Ебро. І мені було цікаво, скільки ще пройде часу, поки ми побачимо ворога, і я весь час прислухався до якоської пісні, які діяли на мене навколо.

Він подивився на мене невиразно і втомлено, потім сказав, мусивши поділитися з кимсь своїми турботами:

Кішці нічого не станеться, це я знаю; за кішку не треба турбуватися. Але інші; що ви думаєте про інших?

— Ах, певно вони лишаться неушкодженими.

— Ви так думаете?

вона була повісю, а й взагалі на якийсь

її найменший неморальний вчинок. У нього Жанна така же «la Pucelle d'Orléans», як і в Кльоделя.

Подруге, що одна неправда. Стаття нарикає, що ми писали «про Андре Жіда, Жана-Поля Сартра, і то без ніяких коментарів, вихвалюючи тільки їхнє безперечну літературну вартість», нарешті надрукували легенду про Лазаря. І це, на думку автора, — «вода на большевицький млин». Тут власне друга неправда, і то не по-християнському підступна. Література є різниця, і ми по можливості старалися повінніше про неї інформувати. Отже, коли ми писали похвально про Жіда й Сартра, то так само ж похвально й про Кльоделя й Моріяка. Хтось інший тоді мусив би нам зажинути клерикалізм. А крім того, користуючись логікою «Християнського голосу», я міг би сказати, що його стаття — теж «вода на большевицький млин», бо ця газета вимагає заборонити якраз тих авторів, які суворо заборонені в

Дві історії Ернеста Гемінгвея

(Закінчення з 9. стор.)

— Si, Si, Signora, brutto tempo. Дуже погано погода.

Він стояв за своїм пультом у глибині темної кімнати. Жінці він подобався. Йі подобався його смертельно поважний спосіб, як він вислухував нарікання. Йі подобався спосіб, як він був завжди до її послуг. Йі подобалося, як він почував себе власником готелю. Йі подобався його старе, важке обличчя і його велики руки.

Він йі подобався, вона відчинила двері і виглянула. Доціло сильноше. Один чоловік в гумовому плащі перетинав площею до кафе. Праворуч за рогом мусіла бути кішка. Можливо, вона могла дійти туди, не замочившись, під жолобом даху. Поки вона стояла на порозі, за нею розкрився парасоль. Це була дівчина, що прибирала кімнату.

— Ви не мусите намокнути, — посміхаєшся, сказала вона по-італійському.

Звичайно, її послав власник готелю.

Дівчина тримала нац нею парасоль, поки вона йшла по кам'яній доріжці під своє вікно. Стіл стояв, свіжозелений, вимитий дощем, але кішки не було. Вона раптом розчарувалася. Дівчина подивилася на неї питальним поглядом.

— На perduto qualche cosa?

— Тут була кішка, — сказала молода американка.

— Кішка?

— Si, il gatto.

— Кішка? — засміялась дівчина, — кішка на дощі?

— Так, — сказала вона, — під столом, — і потім: — Ах, я так хотіла її мати. Я так хотіла мати кішечку.

Коли вона говорила по-англійському, обличчя дівчини зробилось замкненим.

— Ходімте, Signora, — сказала вона, — ми мусимо знову в середину, інакше ви зможнете.

— Очевидно, — сказала молода американка.

Вони пішли назал кам'яною доріжкою і переступили поріг. Дівчина лишилась надворі, щоб закрити парасоль. Коли молода американка проходила повз його бюро, padrone вклонився її за своїм пультом. Вона почувала себе в глибині душі дуже маленькою і наче зашнуреною. Побачивши padrone, вона відчула себе дуже малою, але разом з тим, дійсно важливою. Одну мить вона мала почуття найвищої важливості. Вона пішла далі, на ходи. Відкрила двері кімнати. Джорж лежав у ліжку, читаючи.

— Маша кішку? — спітав він і поклав книжку.

— Її не було.

— Де вона може бути? — сказав він тим часом, як його очі відпочивали від читання.

Вона сіла на ліжко.

Ранок майстра корабля

(Закінчення з 7 стор.)

ров повний вогню, але технічно ще недозрілий Хвильовий, кремезні муки Осьмачка з Косинкою, горластий Семенко, і ще — Тичина, Рильський, Фальківський, Підмогильний, Досвітній, Попілук: кожен — жива декларація якогось літературного напряму, кожен — людина-стиль.

У цьому весінньому потоці вродився і Юрій Яновський. З нього не вийшов майстер корабля в дослівному розумінні слова: він не став начальником судоремонтного цеху. З нього вийшов зовсім інший майстер. Найбільшим ворогом були старі, мертві форми, іх треба було перемогти. Біле зухвале вітрило кинуто вперед, мов рукавичку.

...Ще згадка. Чорне пасмо хвильоріза. Контрафорс, що підпирає готичний храм моря. Море як колона, море як вертикаль. Це тло. На ньому чіткий профіль людини. Людина говорить:

— Ви знаєте, що таке опоки?

— Нагадайте.

— Це дерев'яні форми, за якими потім роблять той глиняний манекен, що його в ліварнях наповнюють розрідженим металом. Коли металевий виливанець тверде, опоки викидають, а глину збивають геть.

— Отже?

— Отже, гнітуча більшість наших літературних творів нагадують мені опоки. Живі зміст давно вже з цих форм видалися, і вони лежать на нащому подвір'ї відпрацьованім череп'ям.

Людина самотня на тлі здіблленого моря. Вона йде своєю власною стежкою. Юрій Яновський мав обмаль приятелів. І жодного, кого б він міг назвати своїм другом.

Розмова відбувалася на одеському бульварі, був рік 1929. Наступна зустріч, по п'ятьох роках, в автора цих рядків ще більше післила враження якось пам'ятник. Не так людям, як тій стихі, що живе в просторах, в українських немирінних гонах, стихі, що була навіть тоді, коли «коні бігають без вершин».

— Я так страшно хотіла її мати, — сказала вона. — Я, власгівно, не знаю, чому я її так хотіла мати. Я хотіла мати біду кішечку. Це не жарт, бути маленькою кішкою на дощі.

Джорж читав далі.

Вона пішла, сіла перед дзеркалом своєго туалетного столика і оглянула себе в дзеркалі, що тримала в руці. Вона пильно обшивалася свій профіль, спочатку один бік, тоді другий. Тоді оглянула свій карк і шию.

— Що ти думаєш, не було б це доброю ідеєю, якби я відпустила собі волосся? — спітала вона і ще раз оглянула на свій профіль.

Джорж подивився і побачив її шию, що була поголена, як у хлопця.

— Я люблю так, як є.

— Ах, так мені набридло, — сказала вона. — Мені так набридло виглядати хлопчиком.

Джорж повернувся в ліжку. Він не відініав від неї погляду весь час, коли вона говорила.

— Ти виглядаєш чортячо гарною, — сказав він.

Вона положила дзеркало на туалетний столик, підійшла до вікна і подивилася. Темно.

— Я хочу носити волосся тugo і рівно зачісане назад і ззаду зробити важкий вузол, який я справді можу відчувати, — сказала вона. — Я хочу мати кішечку, що сиділа б і муркотіла мені на колінах, коли я її пеститиму.

— Дійсно? — сказав Джорж з ліжка.

— І я хочу їсти за своїм власним столом, своїм власним ножем і виделкою і хочу свічок. І хочу, щоб була весна, хочу, щоб могла по-справжньому перед дзеркалом чесати своє волосся, і хочу мати кішечку і хочу мати кілька суконь.

— Та припини вже, візьми собі щось почитати, — сказав Джорж. Він знову читав.

Його жінка дивилася у вікно. Надворі було тепер зовсім темно, і в пальмах все ще дощило.

— В кожному разі я хочу мати кішку, — сказала вона. І я хочу мати кішку. Я хочу негайно мати кішку. Якщо я не можу мати довгого волосся або ще трохи якоюсь розваги, кішку я можу мати.

Джорж не слухав. Він читав свою книжку. Його жінка дивилася з вікна на площею, де тепер горіли ліхтарі.

Хтось постукав у двері.

— Avanti, сказав Джорж. Він відірвався від своєї книжки.

В дверях стояла пікоївка. Вона тримала, міцно до себе притискаючи, велику, черепашого кольору кішку, що звісала вздовж її тіла.

— Пробачте, — сказала вона. — Padrone сказав, щоб я принесла її сінйорі.

(Переклад Е. А.)

Політична криза польської еміграції (І)

На п'ятнадцятому році перебування поза кордонами рідного краю польська політична еміграція переживала тяжку кризу і розбиття, які до основ сколихнули її політичним життям і поставили під знак запиту таку політичну інституцію, як екзильний уряд, що, за винятком групи Станіслава Міколайчика, був визнаний всіма польськими партіями, включно з тими, які від 1947 р., а далі від 1949 р. стояли в опозиції до екзильного уряду, об'єднані в «Раді Політичний».

Тому, що треба рахуватися з довготривалістю стану, який створився останніми місяцями в таборі польської еміграції, постараємося бодай загально поінформувати про факти і причини, які до кризи привели. Кажемо — загальнно, бо існуюча мозаїка польських партій та груп і суперечні твердження та оскарження, що падають з обох споряжних сторін, просто виключають детальне обговорення, тим більше, що справа ще не закінчена і багато є речей, триманих у таємниці. Теж не збираємося робити висловити відповідь на це питання.

Джорж подивився і побачив її шию, що була поголена, як у хлопця.

— Я люблю так, як є.

— Ах, так мені набридло, — сказала вона. — Мені так набридло виглядати хлопчиком.

Джорж повернувся в ліжку. Він не відініав від неї погляду весь час, коли вона говорила.

— Ти виглядаєш чортячо гарною, — сказав він.

Вона положила дзеркало на туалетний столик, підійшла до вікна і подивилася. Темно.

— Я хочу носити волосся тugo і рівно зачісане назад і ззаду зробити важкий вузол, який я справді можу відчувати, — сказала вона. — Я хочу мати кішечку, що сиділа б і муркотіла мені на колінах, коли я її пеститиму.

Джорж подивився і побачив її шию, що була поголена, як у хлопця.

— Я люблю так, як є.

— Ах, так мені набридло, — сказала вона. — Мені так набридло виглядати хлопчиком.

Джорж повернувся в ліжку. Він не відініав від неї погляду весь час, коли вона говорила.

— Ти виглядаєш чортячо гарною, — сказав він.

Вона положила дзеркало на туалетний столик, підійшла до вікна і подивилася. Темно.

— Я хочу носити волосся тugo і рівно зачісане назад і ззаду зробити важкий вузол, який я справді можу відчувати, — сказала вона. — Я хочу мати кішечку, що сиділа б і муркотіла мені на колінах, коли я її пеститиму.

Джорж подивився і побачив її шию, що була поголена, як у хлопця.

— Я люблю так, як є.

— Ах, так мені набридло, — сказала вона. — Мені так набридло виглядати хлопчиком.

Джорж повернувся в ліжку. Він не відініав від неї погляду весь час, коли вона говорила.

— Ти виглядаєш чортячо гарною, — сказав він.

Вона положила дзеркало на туалетний столик, підійшла до вікна і подивилася. Темно.

— Я хочу носити волосся тugo і рівно зачісане назад і ззаду зробити важкий вузол, який я справді можу відчувати, — сказала вона. — Я хочу мати кішечку, що сиділа б і муркотіла мені на колінах, коли я її пеститиму.

Джорж подивився і побачив її шию, що була поголена, як у хлопця.

— Я люблю так, як є.

— Ах, так мені набридло, — сказала вона. — Мені так набридло виглядати хлопчиком.

Джорж повернувся в ліжку. Він не відініав від неї погляду весь час, коли вона говорила.

— Ти виглядаєш чортячо гарною, — сказав він.

Вона положила дзеркало на туалетний столик, підійшла до вікна і подивилася. Темно.

— Я хочу носити волосся тugo і рівно зачісане назад і ззаду зробити важкий вузол, який я справді можу відчувати, — сказала вона. — Я хочу мати кішечку, що сиділа б і муркотіла мені на колінах, коли я її пеститиму.

Джорж подивився і побачив її шию, що була поголена, як у хлопця.

— Я люблю

Поет бачить майбутнє

З ПРИВОДУ ЗБІРКИ ПОЕЗІЙ ЮЗЕФА ЛОБОДОВСЬКОГО «ЗЛОТА ГРАМОТА»

Вже минуло пів року, як вийшла збірка поезій Юзефа Лободовського, присвячена українсько-польським стосункам. Українські і польські літературні критики мовчать, бракує також голосів читачів. Цим фактом не повинен бентежитись автор збірки, бо «Злота грамота» викликала в кожного читача хвилювання, і воно таке шире і глибоке, що може промінити ще багато часу, поки промовлять літературні критики та читачі.

Ми не будемо обговорювати збірки поезій в літературній площині. Ми хочемо висловити тільки думки «консумента культурної творчості», єдинаючи при цьому будь-яку літературну критику. Скажемо тільки, що друковані твори Ю. Лободовського нам дуже близькі своїм естетичним висловом і що вони чи не найбільше нагадують нам творчість Юрія Клена.

Лік ми вже згадали, хвилювання є, на нашу думку, найправильнішим окресленням реакції на появу «Злотої грамоти». В застоялу атмосферу емігрантської політики, в якій розпорощуються не тільки колись величні ідеї, але також реалії здорового думання, падає виклик: назад, поки ще час, до нашої власної дійсності, забути про всяких коньюнктур, зате думати і відчувати. Це є історичною підставою збірки Ю. Лободовського. Епітафія ген. Омелянові Тарнавському — «був нашим ворогом і ми були його ворогами» — це може найдерінше ствердження справжнього стану на фронти польсько-українських взаємин у міждіїв'я обох світових воєн.

Як же виглядає справа сьогодні? Сьогодні взагалі не може бути мови про справу польсько-українських взаємин, якщо не рахувати чисто особистих приятельських стосунків між поодинокими поляками і українцями. Так є принаїм, дивлячись з емігрантської перспективи: політика як українців, так і поляків на еміграції зводиться, до речі, до тупцювання на місці під режисерською паличкою емігрантських росіян. Українці, зокрема «варшавського хову», турбуються мюнхенським інститутсько-радієвим «жалованням», а поляки вірять у відновлення «андрусьової концепції», тобто думають дістати з ласки емігрантських единонеділимів відяку кількості десятих та української землі... під пшеницю. Власне мова може бути тільки про «десятини», бо те, що поляки називають «монархістовою політикою», є нічим іншим, як спробою збирати землі якраз у сільсько-господарському розумінні. Ми не маємо, очевидно, на думці польські традиційні декламації про «східні креси», «Львув і Вільно», бо це вже нині тільки ритуал без значення. Нам ідеться про деякі залаштувані розгрії деяких поляків з російськими імперіалістами на еміграції.

Справжній стан сучасної емігрантської політики виглядає менше-більше так:

Українці, заабсorовані своїми дрібненськими справами, і не думають про сприяння важливіші. Маємо на увазі т.зв. «stabір легітимітів іносів традиції», з яких іронічно пожартувала доля, бо власне ці люди два десятиріччя годували поляків гаслами боротьби з російським імперіалізмом і за це могли рахувати із лякі симпатії післягравневої Польщі. Тепер вони чомусь догадали-

Криза польської еміграції

(Закінчення на 10. стор.)

виць, які були скомпромітовані т.зв. «афераю Бергу» — вислужуванням, під покришкою нібито зв'язку з батьківщиною, перед чужими розвідками, в наслідок чого загинуло або було заарештовано багато поляків у Польщі.

Тоді як усі інші застереження мають характер більш-менш формально-правний, в останніх тижнях головним пропагандивним засобом «групи замку» в кампанії проти Ради трьох є «афера Бергу», матеріалами про яку переповнена преса і різні циклостильні видання прихильників до Залеського групок і поодиноких людей. Аферу що для польської еміграції, до речі не нову, бу відому вже від кінця 1952 р. витягнено тепер для поборування противників, і воно, на нашу думку, більше компромітує тих, які з неї роблять для себе політичний капітал і використовують її для своїх цілей. Очевидно, «справа Бергу» кідає тінь на певних людях, на яких седовища і на методи праці, хоч з уваги на односторонність її висвітлення, а радше, на неможливість сьогодні заглянути за ланцюжком такої деликатної справи, як зв'язок з батьківщиною, годі робити висновки чи оцінку.

З уваги на її велике значення в теперішній кризі постараємося її коротко з'ясувати в наступному числі.

Л. О. Ортинський,

— в 300-річчя Переяславського договору! — що «единокровні брати» існують не тільки за залізною завісою, але також і на емігрантському асфальті.

Поляки, історія яких виповнена безперервними змаганнями проти російського імперіалізму і які вже другий раз утратили свою державну незалежність під ударами Москви, не мають нічого кращого до роботи, як залишитися до підтопаних царських чиновників, яким скундуноута молоді перебіжники з рядів МВД.

Хочемо ми цього чи ні, але все виглядає на добре режисеровану з одного центру великостірну російську політику, яку згідно виконують усі актори: від червоного росіяніна до білого і «від молдавана до фіна».

Не може бути ніякого сумніву, що сднім і найважливішим ворогом українців і поляків є російський імперіалізм. Одночасно кожному ясно, що російські емігранти є єдиною політичною групою на еміграції, яка ніколи і при жадних умовах не піде навіть на найменші компроміси не тільки з нами чи з поляками, але також і на жадні компроміси з демократичним Заходом, зокрема з американцями, на ласці яких вона живе. Є це в історії єдиний і неповторний факт, що перебіжники з табору ворога є інформаторами про стан у ворога (це нормальні явище) і дорадниками (а це є вже злоніжно ненормальним явищем!), які стан політично використовувати. Переклавши на зрозумілу мову, це виглядає так, що є дві воюючі сторони — російсько-більшевицька і західно-демократична — з одним штабом для ведення цієї війни, який знаходить... в Москві.

Такий стан на еміграції буде причиною, чому збірка Ю. Лободовського зустрінеться, мабуть, із змовою мовчання. Ми однак твердо віrimо, що Лободовський не злякається своїх поезій так, як свої мемуарі «На нелюдській землі» злякає Юзеф Чапський. Тіні Петлюри і Пілсудського, тіні шибениць і мездійсненій сон людей, яких називано мрійниками без відчуття дійсності, не можуть нам сказати нічого іншого, як тільки те, що обидва народи живуть і житимуть сусідами і що від того, як укладемо наші взаємини, залежатиме наше майбутнє: чи ми будемо жити як нації, чи разом розплиннемося в морі «советського народу». Немає сенсу вести суперечки про те, хто ставитиме довший спротив російському наступові. Ефект завжди буде один, а епilogом усього, може, будуть романтичні історії на лад історії про північно-американських індіан. Але нічого більше.

Лободовський з поетом і політиком.

В основі його політичного відчування лежить розуміння спільноти долі польської і української народів. В цього немає ні тіні відомого польського месяця, як це є в Юліуша Словацького або Богдана Залеського. Можливо, що декого вілстрашуватиме ставлення поруч таких імен, як ген. О. Тарнавського і воєводи Юзефського; не забуваймо однак, що на тлі Берези Картузької мусить відбитися постать Юзефського, якому можна робити різні закиди, але не можна про нього сказати, що він був ворогом українського народу. Наша спільна історія триває вже шість століть і тому два волинські десятиріччя важать небагато. З пункту бачення «наукових співробітників» мюнхенського інституту і князя Острозького, і Адама Кисіль будуть «ізмениками», гетьмані П. Сагайдачний і І. Виговський — «політичними невдахами», а Богдан Хмельницький в іх очах ніколи не вийде гоза авреолою переможця з-над Жовтих Вод і з-під Корсуня. Можна однак інтерпретувати українську політику після 1948 р. також окресленими геополітичними категоріями, які чомусь так дивно збігаються з «переяславськими тезами» КЛСС. На ділі наша історія ішла так довго по лінії закріплювання національного самоствердження, як довго між націями і Росією існував непрохідний кордон. Деякі поляки можуть вірити в своє «цісланництво на Сході»: ми однак знаємо, що наша племінна література в обов'язкові правствів'я не вітвовляється від латини, а поізвища таких ахітектів, як Расселлі чи Медетіні-Мердера, доволіть, що наші зв'язки з Заходом аж ніяк не мусили йти через поляків. Іншими словами, нехай це і видається комунічністю спільноти, які часів включно по кінця гетьманського періоду не бачили в поляках ворогів, а навпаки — толішні українці вважали можливим будувати власну національну державність біля поляків або не зважаючи на них. Історія чітко повторилася в період між двома світовими війнами: західноукраїнські землі пережили тоді добу свого політичного відродження не завдяки

«опіці Варшави», але завдяки існуванню кордону від Росії.

Питання польсько-українських взаємин спростується сьогодні тим, що в нас немає антипольського комплексу, бо ні поляки, ні польська держава не можуть бути для нас якоюсь альтернативою до російської політичної орієнтації. Така ситуація існувала після 1648 р. тільки тому, що Річ Посполита була ще противагою російській експансії в нашій частині Європи. Альтернативою до російської політичної орієнтації може нині бути орієнтація на західній світ. Практично це означає, що єдина можлива розв'язка українсько-польських взаємин буде ити по лінії партнерства. Вже нині існує перед нами можливість наскрести загальні напрямки такого політичного партнерства.

Це не є неможливим, як і показує збірка поезії Лободовського, яка є не тільки спробою польсько-українського рахунку сумління. Але ми не сміємо забувати, що сні про розправу «за межу» безповоротно розвіялися. Одночасно не можна залишати найважливіші справи недоговореними, тобто, не можна обміннати конечності називати справи їх власними іменами і з'ясовувати, де ворог, а де ми. Таке ставлення може вчинити зігнаній коньюнктурі бути неприємним, але це власне і є політикою.

Договорені думки Лободовського до кінця є власне візію майбутнього. Не потрібно розглошувати всім і вся, що польсько-українське порозуміння є конечним, але треба вже тут, на еміграції і тими засобами, які стоять нам до диспозиції, підготувати психологічний ґрунт для такого порозуміння. При цьому ми не сміємо обдурувати себе думкою, що ми, мовляв, «найкращі з нашого народу і що від нас залежить його доля». Ця доля буде рішатися в іншій площині, на наших землях. Однак не вільно забувати, що й еміграція має великий обов'язок не допустити до того, щоб наші справи і доля наших народів були тільки предметом вимінної торгівлі за т.зв. «мир». А нині справа стоїть так, що ми цій торгівлі допомагаємо власними руками.

Найрішучіше мусимо твердити, що всяка комбінація федерацій та велико-простірніх розв'язків у Середній і Східній Європі є звичайними фікціями. Версальська система була однією з таких фікцій і через це вона мусила скрахувати на всій лінії. Зате система нового порядку, оперга на українсько-польське порозуміння і тісну політичу, мілitarну та господарську співпрацю, створює тривалий кристалізаційний центр, більше реальний, ніж «коекзистенція двох світів» чи безперспективна «холодна війна». Можна цю тезу доводити різними статистичними даними; ми однак хочемо звернути увагу тільки на один факт: така система визначала політичне обличчя нашої частини Європи впродовж п'яти століть, а її кінець невдача мала свою причину в нас самих, в нерозумінні політиками обох сторін думку часу і у відмовленні від прогресу, започаткованого козацькими війнами і великим зрывом. Козаки Сагайдачного саджали польського королевича на московський престіл, а їх правнуками громили польські повстання 1830—31 і 1863 рр. Як скоро може мінятися ситуація, показує факт, що від походу на Москву до переяславського договору минуло тільки тридцять шість років, тобто все це відбулося за час політичної дії тільки одного покоління.

Якщо психологічний перелім у діяльності польсько-українських взаємин має вийти від обдарованого поета, то тим краще. Ми живемо в добі, коли розумні люди таки найкраще бути поетом.

Свіген Врецьона

Після довготривалої та важкої хворої 13 листопада в Парижі в 53-ому році життя упокоївся в Бозі

Ержи Бельський
(ХРЖОНЩЕВСКИЙ)

видатний польський журналіст та публіцист, колишній голова «Синдикату польських журналістів у Німеччині».

В. Й. П.

На могилу друга й колеги

Не стало в живих знаменитого знавця українських справ і великого патріота української землі, однією з видатного польського публіциста і громадського діяча. Ержи Бельський — людина польської культури та виховання і польської національної приналежності — уважав себе громадянином української землі га держави, бо він і народився в Україні, і там лежали маєтки його предків. Не тільки ці об'єктивні факти визначували його свідомість про державну приналежність, але й суб'єктивно він у різних польсько-українських дискусіях ставав по українському боці. В

З БЛЮКНОТА РЕПОРТЕРА

Простягнута німецька рука допомоги

Засідання комітету для чужинецьких

Час минає швидко, приневолюючи думати про майбутнє. Зокрема про майбутнє тих 240 000 чужинецьких скітальців, які, перемелені і відкинені еміграційними млинами, зосталися в Німеччині назавжди. Вона мала бути для них тільки етапом, а стала другою батьківщиною. І хоч-не-хоч треба цю дійсність трактувати серйозно.

Німеччина офіційна, урядова і Німеччина людська, звичайна взяли вже цей факт до відома. Від кількох років заходиться покликані до цього кола над доцільною розв'язкою чужинецького питання, відкінувши висунену з боку IPO (в час його ліквідації) засаду асиміляції, тобто германізації бездержавних чужинців, а висуваючи настомість, як основу співживиття, гасло інтеграції, тобто включення морально здорових чужинецьких елементів, як окремого продукту воєнного часу, в живий і конструктивно-працюючий суспільний організм Німецької Федерації Республіки.

Різні ініціативи з однією метою

Німці свідомо відкинули засаду асиміляції чужинців, вважаючи, що для «модерних людей, які бажають загальнодержавського порозуміння, тенденційне реалізування асиміляції може бути ударом, зверненим проти загальнолюдських прав». «Чужинець — цитуюмо слова д-ра Германа Маврера, одного з тих німецьких ідеалістів, що взялися за розв'язку важкої чужинецької проблеми в Німеччині — бажає і повинен зберегти своє національно обличчя, Богом Йому дароване. Зрештою він живе вірою і надією що побачить колись свою батьківщину». Визнаючи такий погляд, німці з різних країв НФР і середовища схиляються до думки, що в кожному нещасті є також прірваний частини, а саме, що перевірування великої маси чужинців у Німеччині створює для німців практичну нагоду реалізувати європейське співживиття, нагоду вивчити життя і душу інших народів, практично виконувати заповіді християнських чеснот і віровизнань.

Такий дух панує здебільші в тих комітетах чи «об'єднаннях праці» для бездержавних чужинців, що останніми роками були створені або самотужки постали по різних німецьких краях. На одні з перших місць висунулося між ними «Об'єднання в справах бездержавних чужинців у Північній Надрайнічині — Вестфалії (Arbeitsgemeinschaft der heimatlosen Ausländer in Lande Nordrhein-Westfalen), що діє при міністерстві праці, соціальних справ і відбудови в Дюссельдорфі і завдячує свою активність головному двом високим урядовцям: міністерському диригентові д-рові Керену і урядовому директорові Штавенбургові з називаного міністерства. Останнє засідання дюссельдорфського «арбагемайншафт» відбулося 22 червня ц. р. Воно зійшлося цілком практичними питаннями влаштування побутових умов чужинецьким скітальцям. Крім представників німецьких соціальних установ, чужинецьких національних комітетів і громадських організацій, брали в ньому участь також легаційний радник Штуббе з боніського міністерства закордонних справ і д-р Вольфрам та д-р Гольдшмідт з міністерства в справах біженців. Пильніо слухачкою таких засідань бував графін Вальдерзее, віцепрезидент Німецького Червоного Хреста. Завдяки цій спільній праці німці і чужинців, в краю Нордрайн — Вестфален (де існують зрештою краплі умов знайти працю, ніж, наприклад, у Баварії) вдалося дати роботу великому числу чужинців. В оселі Дюссельдорф-Рат на 166 здатних до праці працює 165 осіб (100%), в оселі Дуйсбург-Майдеріх на 223 особи працює 212 (95,1%). В Баварії, де стислися українські культурні центри і установи, під цим оглядом справа стоять майже фатально. Лише слабо діє тут скликана деколи установа з назвою «Авслендербрайт» при державному секретаріяті для біженців, що фактично є відділом міністерства внутрішніх справ і перебуває під наглядом надрадника Нентвіга.

Конференція в Еслінгені

На цілком небюрократичних основах постав «Комітет для бездержавних чужинців Баденії — Вюртембергії» (Auslands für heimatlose Ausländer Baden-Württemberg), що складається з відповідальних представників допомогових товариств, екзильних діячів та державних урядовців. Головує в цьому ініціативному комітеті згаданий уже нами д-р Герман Маврер, радник міста Штуттгарту і діяч центрального бюро Допомогової акції Євангелицької церкви в Німеччині (Hilfswerk der Evangelischen Kirche in Deutschland).

скітальців на Вюртемберг-Баден

Останнє засідання цього комітету відбулося в готелевій залі романтичного міста Еслінгені біля Штуттгарту. Взяли в ньому, м. ін., участь і українські представники з околиць Штуттгарту та гости з Мюнхену.

Після довгої і малокорисної дискусії навколо стереотипного реферату представника скітальського банку, звернув на себе увагу своїми цікавими даними п. Мелінський з місцевого міністерства для скітальських справ. За цими даними, в краю Баден-Вюртемберг проживає ще 18 200 чужинецьких скітальців, причому 12 500 осіб з-поміж них уже має приватні житлові приміщення. Надрадник д-р Нойфер точно пояснив німецькі приписи щодо набування чужинцями німецького громадянства, а надінспектор Вюль з арбайтсamtu в Штуттгарті прилюдно запевнив, що він з такою самою енергією шукає працю для чужинців, наявіть із кримінальним минулім, як і для своїх земляків. Зрештою суть не в тій чи іншій обговорений справі, суть у самій атмосфері конференції, де представники кожної зацікавленої національної групи мали змогу познайомитися (наприклад, за спільним обідом) з міністерськими урядовцями і керівниками харитативних установ і полагодити пекучу співпрацю.

І тільки в такій атмосфері могли постати слова, що їх сказав ініціатор і голова комітету, д-р Маврер: «Чи присміно нам, німцям, чи ні, але сказать це треба: мусимо зрозуміти, що чужинці дивляться на німців як на важких до зрозуміння і скомплікованих людей. В іхніх очах ми ділі виглядаємо небезпечними сусідами. і нелегко буде нам переконати їх, що ми не з політичних міркувань шукамо з ними контакту, але з справжньою потребою серця!»

Гарні і повні глибокого змісту слова. Варто над ними подумати. І головне — час проявляти власну ініціативу, час будувати наше скітальське життя в Німеччині на нових реальних основах. Не треба легковажити німецької ініціативи, що широ хоче простерти нашій емігрантській масі руку допомоги.

КТВ

МАЛА ЛІТЕРАТУРНА БІБЛІОТЕКА ч. 3

ФЕДОРА КОВАЛЯ
ЗЕЛЕНИ РОМБИ

(Збірка поезій)

Замовляти:
Verlag "Südwest Urajina"
(13 b) München 2, Karlplatz 8/II
Germany — US - Zone

Маємо на складі наступні книжки

	цини в	
	Німеччині	США і Канаді
Арка, журнал літератури, мистецтва і критики	— .50 — .15	1.0
рік 1947, числа 1, 4, 5, 6.		
рік 1948, числа 2, 3-4, 5.		
кожне число по	— .50 — .15	1.0
Бабік Ол.		
Світ і людина, поеми	— .50 — .15	1.0
Балей Петро:		
Пан, збірка оповідань	1.50 — .40	3.0
Барка Василь:		
Більші світ, поезії	1.— — .30	2.0
Галайчук Б., — д-р		
Нація поневолена, але державна	1.50 — .50	3.0
Гуменна Докія:		
Діти чумазького шляху, роман	12.— 2.25	24.0
т. I — III	7.90	2.50
т. IV	14.6	
• • • Діти, одгадайте	— .50 — .15	1.0
Діма:		
Росяні зорі, поезії	— .50 — .20	1.0
Домонтович В.:		
Доктор Серафікус, повість	1.50 — .40	3.0
• • • Ідея і чин, видання		
Проводу ОУН. р. 1946 10		
(передрук підпільного видання)	2.— — .50	4.0
Клен Юрій:		
Спогадя про неоклясиків	— .50 — .15	1.0
Кошелівець Іван.:		
Зелені Ромби, поезії	1.50 — .60	3.0
Кошелівець Іван.:		
Нариси з теорії літератури	4.— 1.—	8.0
Мосенз Леонід:		
Волинський рік, поема	— .50 — .15	1.0
• • • Організація		
і праця штабів, проект	1.50 — .40	3.0
• • • Позиції українського визвольного руху		

СОВЕТСЬКИЙ ФЕЙЛЕТОН

Переможця — на сцену

Петро Ісакович Зільберварг — директор райпромкомбінату в Шполі — прагне слави. Першим кроком до завоювання її була купівля особняка на центральній вулиці міста.

— Чули? — заговорили люди. — У Петра Ісаковича тепер уже не дві, а чотири кімнати і дві кухні. І все це коштує якісь 15 тисяч карбованців. Коли вирахувати, що Петро Ісакович одержує 600 карбованців на місяць, то для нагромадження такої суми потрібно було тільки якісь-небудь два з лишком роки. Два роки людина не їла і не пила нічого, от воно і назбиралось...

Але поговорили та й затихли. А слава так і не прийшла.

— Не справляє на вас враження та-кий будинок — спрівітить ще кращий, — подумав Зільберварг.

Почався так званий «капремонт» будинку, на проведення якого з райпромкомбінату було завезено 150 листів зализи, четверо фільончастих дверей, три віконні рами, дошки на підлогу та ін. «Капремонтом» керував особисто Петро Ісакович.

Та ве йде жадана слава. А Петро Ісакович так і прагне її!

— Якщо, — каже він, — не взяв «капремонт» — постаємося впливу капітальним.

І старався Петро Ісакович, дуже старався! З допомогою голови виконкому міськради т. Котельникова одержав він нову садибу, з допомогою якісь 40 кубометрів дуба та липи.

Тепер у слави Петра Ісаковича почали виростати крила. Але воно ще надто малі, неміцні. Ніяк не добре Петро Ісакович, що джерело його слави саме приховане в тому, що він так старанно приховує свої справи від людей.

Хіба ж відомо, наприклад, людям, що коли Петро Ісакович віддає автомобільну рапортівку в оренду для спекулятивних маршрутів до Миколаєва, Кіровограду, Херсону, то з кожної одержуваної тисячі карбованців у касу потрапляє тільки половина? Невідомо. Коли було відомо, хіба ж така слава пролунала б досі навколо! А таких рейсів уже зроблено чимало. І все миналося Петру Ісаковичу благополучно.

Правда, одного разу ревізор якось таки спіймав Петра Ісаковича на «комбінації» з автомобілем. Але вголос про це ніде не сказав, — примусив лише повернути 500 карбованців у касу. Та хіба Петро Ісакович повернеть? Разом з технічним керівником комбінату Дрібком він склав фіктивний акт на виплату В. Хоменкові 725 карбованців за

ремонт пілорами, хоч насправді Хоменко ніколи ніякого ремонту не провадив і грошей не одержував. Зільберварг вважає, що звіт кінці з кінцями. Та кінців тих багато. Іх можна знайти і на будівництві павільйону побутового обслуговування, де розтрінкано чимало коштів та матеріальних цінностей, і в багатьох інших справах.

Оскільки слава доброго сім'янина до Петра Ісаковича так і не прийшла, то він вирішив пошукати її на виробничій лінії.

— Не зрозуміли, недооцінили мене в Шполі, — каже він, — знайдуться в обласному центрі люди, які одіннять мене. Дадуть перехідний червоний прапор і премію!

— Алеж асортимент, Петре Ісаковичу, — нагадали йому. — Якщо по валу й пройдемо, то з ремонтом меблів і виготовленням металевих виробів неодмінно завалимось.

З пояснень Зільберварга стало ясно, що, наприклад, можна виготовляти нові двері чи лутики, а записувати це як ремонт старих табуреток. Шо можна, скажемо, продавати листи заїзду гуртом, а записувати, як виготовлені дечки для випікання хліба і пирогів.

... Коли все було підігнано і припасоване, Петро Ісакович у супроводі цілої свити вийшов з